

1.3. Макрофінансування як форма міжнародної фінансової допомоги в контексті забезпечення фінансової безпеки

*(В. В. Мартиненко, доктор економічних наук, професор;
А. Ю. Липкань, здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет)*

У сучасному світі фінансова безпека є одним із ключових чинників стабільності фінансової системи держави та її здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім викликам. Для України, яка з 2014 року перебуває в стані гібридної війни, а з 24 лютого 2022 року – у стані повномасштабного військового стану, питання фінансової стабільності набуло особливої гостроти. Військові дії, анексія територій, руйнування інфраструктури та значні людські втрати створили безпрецедентний тиск на економіку країни, що змусило її шукати нові джерела підтримки для забезпечення національної безпеки. У цьому контексті макрофінансування як форма міжнародної фінансової допомоги відіграє вирішальну роль у фінансовій стабілізації економіки, підтримці державних витрат і зміцненні обороноспроможності. Саме тому актуалізується проблема впливу макрофінансування на забезпечення фінансової безпеки України в умовах військового стану, а також оцінювання його ефективності, потенційних викликів і перспектив.

Фінансова безпека України наразі перебуває під серйозною загрозою через тривалу війну з Росією, що призвела до значного скорочення ВВП, зростання державного боргу та інфляційного тиску. За даними Міністерства економіки України та міжнародних фінансових інституцій, як-от Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Світовий банк, економіка країни втратила мільярди доларів США через прямі руйнування та втрату ринків. У таких умовах внутрішні ресурси держави виявилися недостатніми для покриття бюджетного дефіциту, фінансування гуманітарних потреб і відновлення критичної інфраструктури. Саме тому макрофінансова допомога від партнерів, зокрема Європейського Союзу, США, Канади та інших країн, стала життєво важливою для виживання української економіки. Ця допомога охоплює гранти, кредити на пільгових умовах і технічну підтримку, що дає змогу Україні підтримувати макроекономічну стабільність і продовжувати опір агресору.

Макрофінансування як інструмент зовнішньої підтримки має довгу історію, але його застосування в умовах активного військового конфлікту є порівняно новим явищем. У попередніх кризах, як-от Велика Рецесія 2008 року чи боргові кризи в країнах, що розвиваються, макрофінансова допомога використовувалася переважно для відновлення економічного зростання після стабілізації. Натомість Україна зіткнулася з унікальною ситуацією, коли фінансова підтримка потрібна не лише для економічного відновлення, а й для безпосереднього забезпечення воєнних потреб, соціального забезпечення та підтримки внутрішньо переселеного населення. Це створює особливі виклики для ефективного розподілу ресурсів, запобігання корупції та забезпечення прозорості використання коштів. Це зумовлює нагальну потребу в дослідженні, наскільки поточні механізми макрофінансування адаптовані до таких умов і які корективи варто внести для максимізації їхнього позитивного впливу.

Одним із центральних аспектів дослідження є аналіз ролі міжнародних партнерів у наданні макрофінансової допомоги. З початку повномасштабного вторгнення Росії Україна отримала десятки мільярдів доларів США від МВФ, ЄС, США та інших донорів. Наприклад, програма ЄС з макрофінансової допомоги (Macro-Financial Assistance, MFA) передбачила виділення значних сум для підтримки бюджету України, тоді як МВФ у межах програми Stand-By Arrangement надав кошти для стабілізації валютного курсу та резервів. Ці ресурси дали нагоду уникнути дефолту та підтримати ключові сектори економіки, як-от енергетика та сільське господарство. Водночас виникає питання: чи є ця допомога достатньою для довгострокового забезпечення фінансової безпеки, чи вона лише тимчасово пом'якшує кризу? Тому виникає потреба розглянути ці аспекти, спираючись на статистичні дані та аналітичні звіти, щоб оцінити як позитивні, так і потенційні негативні наслідки залежності національної економіки України від зовнішнього фінансування.

Ще одним важливим напрямом дослідження є вплив макрофінансування на внутрішні економічні процеси. Фінансова допомога дає змогу уряду покривати дефіцит бюджету, але водночас збільшує зовнішній борг, що може стати тягарем для майбутніх поколінь. Крім того, значна частина коштів спрямовується на військові витрати, що зменшує можливості для інвестицій у цивільні сектори, як-от освіта, охорона здоров'я, інфраструктура тощо. Це створює дисбаланс, який

може загальмувати повоєнне відновлення. Тому потрібно проаналізувати, як Україна може оптимізувати використання макрофінансових ресурсів, щоб одночасно підтримувати обороноспроможність і закласти основу для економічного зростання після війни. Особлива увага приділятиметься питанням координації між донорами та українською владою, а також ролі прозорих процедур для уникнення зловживань.

Військовий стан також впливає на інституційну спроможність держави ефективно управляти фінансовими потоками. Корупція, бюрократичні перешкоди та недостатня координація між органами влади ускладнюють реалізацію програм макрофінансування. У цьому контексті треба дослідити, як війна вплинула на інституційну інфраструктуру та які реформи потрібні для підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги.

Нарешті, варто звернутися до перспективного аналізу, розглядаючи, як макрофінансування може сприяти забезпеченню фінансової безпеки України після завершення війни. Повоєнне відновлення вимагатиме значних інвестицій, і досвід поточного періоду може стати основою для розробки стратегій залучення міжнародних ресурсів. У цьому зв'язку буде проаналізовано потенціал таких інструментів, як міжнародні гранти, інвестиції від приватного сектору та реструктуризація боргу, а також їхній вплив на довгострокову стабільність.

Методологічна основа дослідження базується на комбінації кількісних і якісних методів, охоплюючи аналіз статистичних даних, змістовний аналіз документів МВФ, ЄС та інших інституцій, а також експертні інтерв'ю з представниками уряду та міжнародних організацій. Такий підхід дасть змогу отримати цілісне уявлення про вплив макрофінансування та розробити рекомендації для політики.

Отже, виникає потреба проаналізувати поточний стан, але й запропонувати практичні рішення для забезпечення фінансової безпеки України. У період, коли країна стоїть перед безпрецедентними викликами, розуміння ролі макрофінансування стає не лише академічним завданням, а й внеском у національну стратегію виживання та розвитку.

В умовах реальних воєнних загроз, а тим паче воєнного стану проблема забезпечення національної безпеки держави є першочерговою. Водночас декомпозиція національної безпеки за суспільними сферами функціонування передбачає такі її функціональні складові: політичну, економічну, державну, соціальну, інформаційну, науково-технологічну,

екологічну, гуманітарну та воєнну безпеку [52, с. 59]. В ієрархії складових гарантування національної безпеки процес забезпечення економічної складової є першочерговим. Тому в контексті дослідження ролі макрофінансування як форми міжнародної фінансової допомоги в забезпеченні фінансової безпеки в умовах воєнного стану доцільно розібрати теоретичні аспекти воєнної та економічної складових національної безпеки, оскільки фінансова безпека є складовою економічної безпеки.

В Законі України «Про національну безпеку України» воєнна безпека розглядається як «захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз»⁵³. Крім згаданого закону, нормативне забезпечення воєнної безпеки в Україні реалізується через Стратегію національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни»⁵⁴, Стратегію воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона»⁵⁵, Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України⁵⁶.

Більш повне визначення воєнної безпеки дає Г. Ситник, який розуміє її як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави від чинників, які породжують небезпеки воєнного характеру для реалізації вказаних інтересів й за якої імовірність війни зводиться до мінімуму. Її прийнятний рівень може бути гарантованим за умов, коли відсутні спонукальні мотиви до застосування військової сили або коли нема потреби у відновленні балансу сил» [57, с. 530].

---

⁵² Попова С. М., Попова Л. М. Основні складові національної безпеки України. *Наше право*. 2013. № 13. С. 59.

⁵³ Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

⁵⁴ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

⁵⁵ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України» : Указ Президента України від 25.03.2021 № 121/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#Text>

⁵⁶ Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 червня 2021 року «Про Стратегію розвитку оборонно-промислового комплексу України» : Указ Президента України від 21.08.2021 № 372/2021. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#Text>

⁵⁷ Ситник Г. П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади). К. : НАДУ, 2012. 544 с. URL : <https://ktpu.kpi.ua/wp-content/uploads/2014/02/Derzhavne-upravlinnya-u-sferi-natsionalnoyi-bezpeki.pdf>

Отже, воєнна безпека є станом захищеності прав і свобод людини та громадянина, базових інтересів і цінностей суспільства й суверенної держави від можливих зазіхань на її територіальну цілісність із застосуванням воєнної сили. Особливість воєнної безпеки полягає в тому, що вона є складовою національної безпеки й одночасно функціонує як самостійне явище. Очевидно, що воєнні аспекти, незалежно від ступеня воєнних загроз, притаманні всім іншим складовим національної безпеки: політичній, економічній, державній, соціальній, інформаційній, науково-технологічній, екологічній, гуманітарній тощо.

Розглянемо економічну складову національної безпеки. У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України економічна безпека визначається як «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі й характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання»⁵⁸.

Доповнюючи новими смислами визначення економічної безпеки В. Мартиненко [⁵⁹, с. 11], вважаємо, що економічна безпека, будучи ваговою складовою національної безпеки, є таким станом національної економіки, за якого забезпечується захищеність життєво важливих потреб та інтересів людини, суспільства, держави від реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього походження, а також стійкість і стабільність економічної системи, її здатність до розширеного відтворення, відкритості та інтегрованості в наддержавні структури з метою економічного розвитку й ефективної протидії світовим кризовим явищам, зокрема спричинених збройними інтервенціями.

Фінансова безпека як функціональна складова економічної безпеки є станом фінансової системи країни, за якого створюються відповідні фінансові умови для її стабільного соціально-економічного розвитку, забезпечується її стійкість до фінансових шоків і дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової

---

⁵⁸ Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13>

⁵⁹ Мартиненко В. В. Теорія економічної безпеки держави у контексті глобалізаційних тенденцій розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: економічні науки*. 2014. Вип. 9–1, ч. 2. С. 9–12. URL : http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09-1/economic_09-1_2.pdf#page=9

системи країни. Фінансова безпека зі свого боку має такі складові: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектору, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека.

Синтезом наведених понять воєнної безпеки та економічної безпеки є процес забезпечення економічної безпеки держави в умовах збройної інтервенції та дії воєнних загроз, що може бути представлений як формування військової організації держави для захищеності національного господарства від зовнішніх і внутрішніх воєнних загроз та забезпечення здатності задовольняти економічні потреби.

Військова організація держави – це багаторівнева, багатопрофільна система, що містить три структурні складові: військову силу (збройні сили та інші військові формування й органи, що залучаються до вирішення завдань оборони й безпеки країни); матеріально-технічну базу будівництва, підготовки та застосування військової сили (сукупність матеріально-технічних елементів держави й суспільства, здатних забезпечити стале функціонування та розвиток військової сили); духовний потенціал (комплекс соціальних, морально-етичних і психічних явищ, що виявляються в умовах життя, національному характері, традиціях та історичній пам'яті народу) [60, с. 17].

Функціонування фінансової безпеки в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам базується на 4-фундаментальних принципах, наведених на рис. 1.3.1.

З огляду на дані рис. 1.3.1 потрібно охарактеризувати принципи функціонування фінансової безпеки в умовах протидії збройній інтервенції так:

- воєнно-фінансова самодостатність – це здатність національної економіки задовольняти основні військові потреби як у мирний, так і у воєнний час за рахунок власних фінансових ресурсів;
- надійність і стійкість функціонування військового сектору економіки є запорукою обороноспроможності держави;
- здатність військової економіки фінансувати свої науково-технічні можливості полягає в задоволенні поточних і перспективних воєнно-економічних потреб щодо продукування всіх видів ресурсів за мінімальних витрат;

---

⁶⁰ Вашай Ю. В., Дорошенко О. О. Гармонізація інформаційно-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою держави в умовах військово-політичної нестабільності : монографія. Рівне : НУВГП, 2020. 110 с. URL : <https://ep3.nuwm.edu.ua/18863/>

— наявність мобілізаційних можливостей для фінансування військового виробництва є адекватною реакцією держави на воєнні загрози.

Рисунок 1.3.1 – Принципи функціонування фінансової безпеки в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам
Джерело: запропоновано автором.

На стан фінансової безпеки держави в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам впливають різні чинники. Їх можна класифікувати як внутрішні та зовнішні (рис. 1.3.2).

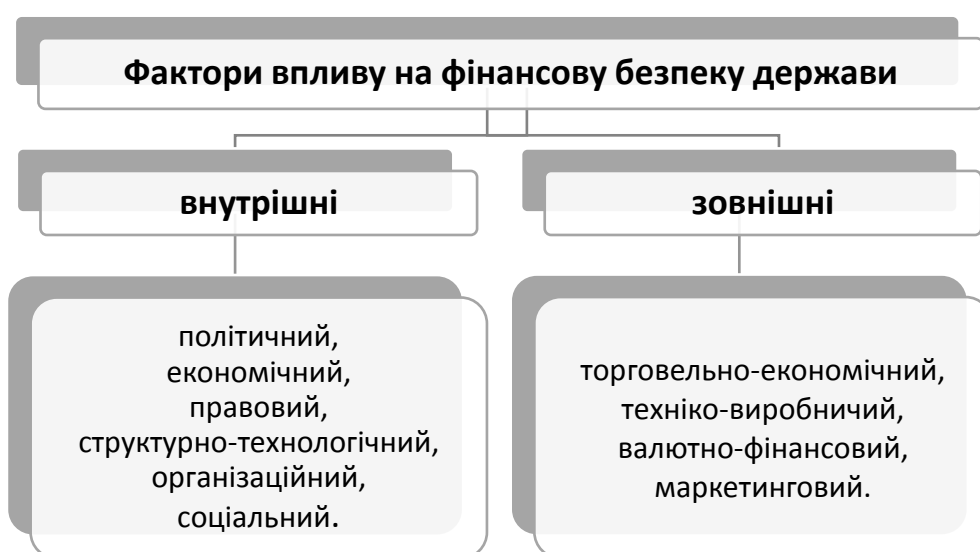

Рисунок 1.3.2 – Основні чинники впливу на фінансову безпеку держави в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам
Джерело: запропоновано автором.

З даних, наведених на рис. 1.3.2, видно, що до внутрішніх чинників, які впливають на стан фінансової безпеки держави в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам, можна віднести політичний, економічний, правовий, структурно-технологічний, організаційний та соціальний. Зовнішні чинники, які впливають на стан економічної безпеки держави в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам, є торгово-економічний, техніко-виробничий, валютно-фінансовий і маркетинговий.

Під час підготовки та/або ведення воєнних дій, подолання (локалізації) збройного конфлікту різко зростає питома вага внутрішніх чинників, що чинять значний (і часто негативний) вплив на фінансову безпеку держави.

Політичний чинник фінансової безпеки держави в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам має виняткове значення. Це зумовлено запровадженням нових принципів фінансування військової економіки, що забезпечують провідну роль державних органів влади в регулюванні економічних відносин під час підготовки та/або ведення війни, подолання (локалізації) збройного конфлікту.

Досвід ведення воєнних дій, подолання (локалізації) збройних конфліктів дає підстави вважати, що можливі внутрішньополітичні перетворення можуть значно знизити фінансову безпеку держави. В умовах воєнного (озброєного) протистояння політична система країни позитивно впливає на забезпечення фінансової безпеки лише тоді, коли вона стабільна.

Економічний чинник фінансової безпеки держави в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам відображає стан національної економіки в період підготовки та/або ведення війни, подолання (локалізації) збройного конфлікту загалом і є складною ієрархічною структурою, що охоплює економічні відносини таких рівнів:

- рівень сім'ї та особи – фінансово-економічні інтереси кожного громадянина країни;
- мікроекономічний рівень – фінансово-економічні відносини всередині підприємств (в організаціях);
- регіональний рівень – фінансово-економічні відносини в межах адміністративно-територіальних одиниць;
- галузевий рівень – фінансово-економічні відносини між суб'єктами господарювання секторів національної економіки;
- макроекономічний рівень – фінансово-економічні відносини загалом у національній економіці.

Правовий чинник відображає стан нормативно-правової бази, що забезпечує функціонування військової економіки в період підготовки та ведення війни, подолання (локалізації) збройного конфлікту.

Структурно-технологічний чинник характеризує життєздатність військової економіки, швидкості сприйняття нею досягнень науково-технічного прогресу, здатність до випуску високотехнологічної продукції, а також структурну збалансованість національного господарства, оптимальне розміщення виробничого й науково-технічного потенціалу в економічних районах країни.

Організаційний чинник пов'язаний із: рівнем функціонування системи управління військовою економікою та національним господарством загалом у період підготовки та/або ведення воєнних дій, подолання (локалізації) збройного конфлікту; формами взаємодії суб'єктів господарювання в цей час; застосуванням інтенсивних елементів організаційних структур, орієнтованих на критерії та показники військової економіки.

Соціальний чинник відображає насамперед вплив соціальних умов на функціонування військової економіки, продуктивність праці на підприємствах і галузях оборонно-промислового комплексу країни.

У період підготовки та/або ведення воєнних дій, подолання (локалізації) збройного конфлікту особливої значущості набуває соціальна захищеність робочої сили, що забезпечує функціонування військової економіки держави.

Серед зовнішніх чинників, які впливають на стан фінансової безпеки держави в умовах протидії збройній інтервенції та воєнним загрозам, виокремлюють такі:

1) торговельно-економічний чинник – відображає структуру вагомого для функціонування військової економіки імпорту, рівень залежності національного господарства від імпорту продукції стратегічного призначення; структуру можливого експорту; контроль над ринками збуту вітчизняної продукції (включно із військовим призначенням), митний контроль над експортно-імпортними операціями в період підготовки та/або ведення війни, подолання (локалізації) збройного конфлікту;

2) валютно-фінансовий чинник – відображає стан фінансового сектору національної економіки, насамперед стан банківської системи країни, під час підготовки та/або ведення воєнних дій, подолання (локалізації) збройного конфлікту; встановлення основних напрямів

фінансових потоків і характер розрахункових відносин у цей період; визначення рівнів дефіциту державного бюджету та можливої інфляції; запобіжні заходи девальвації національної валюти, збереження прийнятних рівнів зовнішнього та внутрішнього боргу країни, її золотовалютних резервів; забезпечення валютного контролю митного кордону держави;

3) маркетинговий чинник – відображає просування експортних товарів на світових ринках, рівень їхньої конкурентоспроможності, можливості із завоювання міжнародних ринків збуту для вітчизняних товарів і послуг.

Забезпечення воєнно-економічної безпеки є найважливішою функцією держави. Як специфічний напрям державної воєнно-економічної політики, ця функція охоплює систему відносин між суб'єктами господарювання щодо задоволення військових потреб суспільства та має на меті пошук оптимальних способів вирішення комплексу воєнно-економічних проблем⁶¹.

Отже, з огляду на аналізовані вище особливості забезпечення фінансової безпеки держави в умова воєнного стану методичне забезпечення її оцінювання потрібно досліджувати за трьома основними напрямками:

- 1) оцінювання місця країни в міжнародних рейтингах, порівняно з іншими країнами, та в динаміці за аналізований часовий період;
- 2) оцінювання рівня фінансової безпеки держави за фактичними значеннями всіх можливих показників та їх порівняння з нормативами;
- 3) комплексне інтегральне оцінювання рівня фінансової безпеки в динаміці за аналізований часовий період.

Розглянемо детально кожен з наведених напрямів методичного забезпечення оцінювання рівня фінансової безпеки держави з урахуванням впливу воєнного стану. Так, О. Карпенко вважає, що основним джерелом аналітичної та статистичної інформації про безпекові позиції країни в глобальному світі є сучасні міжнародні рейтинги, які щорічно розробляються, вдосконалюються й розраховуються відповідними міжнародними організаціями, науково-дослідними інститутами, фондами, консалтинговими компаніями тощо. В основу таких рейтингів закладено обчислення відповідних глобальних індексів, за ранговими

---

⁶¹ Пустовіт Р. Ф. Військово-економічна безпека держави. *Економіка та держава*. 2016. № 7. С. 23–28. URL : <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=3552&i=2>

оцінками яких формується рейтинг, який дає змогу реалізувати порівняльний аналіз країни за ефективністю державних інститутів, конкурентоспроможністю, якістю життя й рівнем добробуту населення, рівнем інноваційності, станом політичної стабільності тощо, визначаючи країни-лідери в глобальному середовищі, які також мають найвищі оцінки за рівнем стійкості їхнього розвитку й економічної безпеки [62, с. 5–6].

О. Карпенко також пропонує аналізувати рейтинги на основі їхньої попередньої класифікації за функціональними складовими економічної безпеки, які корелюють тісно з категоріями глобальних ризиків (економічними, соціальними, геополітичними, технологічними та екологічними), що є викликом для сучасного світу згідно з оцінками Всесвітнього економічного форуму⁶³. У таблиці 1.3.1 систематизовано основні актуальні на 2023 р. міжнародні рейтинги, дотичні до функціональних складових економічної безпеки – макроекономічної (5 глобальних індексів), соціальної (4 глобальних індекси), політико-правової (4 глобальних індекси), екологічної (2 глобальних індекси), техніко-технологічної (3 глобальних індекси). Аналітичні дані в щорічних звітах 18 глобальних індексів доцільно використовувати як у міжнародних порівняннях, так і для відслідковування тенденцій динаміки досліджуваної країни з метою розробки відповідних програмних заходів тактичного або стратегічного характеру.

Таблиця 1.3.1 – Міжнародні рейтинги порівняння країн світу, дотичні до фінансової безпеки

Назва індексу	Розробник	Предмет рейтингу
1	2	3
<i>1. Макроекономічна складова економічної безпеки</i>		
Doing Business Index ⁶⁴ / Business Ready (B-READY) Index (з 2022 р.) ⁶⁵	The World Bank Group	Легкість ведення бізнесу, прозорість та ефективність регуляторних правил здійснення економічної діяльності

⁶² Карпенко О. І. Економічна безпека країни та міжнародні рейтинги: аналіз та інструменти оцінювання. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2023. № 3(109). С. 5–12. DOI : <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2023-3-1>

⁶³ The Global Risks Report 2023. 18th Edition. January. 2023. URL : <https://www.marshmcclennan.com/insights/publications/2023/january/global-risks-report.html>

⁶⁴ Ease of Doing Business rankings / The World Bank. URL : <https://archive.doingbusiness.org/en/rankings>

⁶⁵ Business Ready (B-READY) / The World Bank's flagship report on business environment worldwide. URL : <https://www.worldbank.org/en/businessready>

Продовження таблиці 1.3.1

1	2	3
Index of Economic Freedom ⁶⁶	The Heritage Foundation	Рівень економічної свободи
Sustainable Development Goals Index ⁶⁷	Sustainable Development Solutions Network	Прогрес країн щодо досягнення цілей сталого розвитку
Global Sustainable Competitiveness Index ⁶⁸	SolAbility	Рівень конкурентоспроможності країн за сталим розвитком
KOF Index of Globalization ⁶⁹	KOF Swiss Economic Institute	Рівень глобалізованості: економічна, соціальна та політична глобалізація
<i>2. Соціальна складова економічної безпеки</i>		
Human Development Index ⁷⁰	UN Development Programmer	Рівень життя, грамотності, освіченості та довголіття як основні складові розвитку людського потенціалу
Global Prosperity Index ⁷¹	The Legatum Centre for National Prosperity	Досягнення країн з погляду їхнього добробуту та процвітання
Social Progress Index ⁷²	The Social Progress Imperative	Стан країн за забезпеченням соціального прогресу
World Happiness Index ⁷³	Sustainable Development Solutions Network (Gallup World Poll data)	Рівень щастя та благополуччя

⁶⁶ World & Global Economy Rankings on Economic Freedom / The Heritage Foundation. URL : <https://www.heritage.org/index/ranking>

⁶⁷ Sustainable Development Report 2023 / Implementing the SDG Stimulus. URL : <https://dashboards.sdgindex.org/>

⁶⁸ The Global Sustainable Competitiveness Index / Solability. URL : <https://solability.com/the-global-sustainable-competitiveness-index/the-index>

⁶⁹ KOF Globalisation Index / KOF Swiss Economic Institute. URL : <https://kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>

⁷⁰ Human Development Index (HDI) / Human Development Reports. URL : <https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index#/indicies/HDI>

⁷¹ Legatum Prosperity Index 2023 / The Legatum Centre for National Prosperity. URL : <https://www.prosperity.com/>

⁷² Social Progress Index / Social Progress Imperative. URL : <https://www.socialprogress.org/>

⁷³ World Happiness Report 2023 / The World Happiness Report. URL : <https://worldhappiness.report/>

Продовження таблиці 1.3.1

1	2	3
<i>3. Політико-правова складова економічної безпеки</i>		
The Corruption Perceptions Index ⁷⁴	Transparency International	Рівень сприйняття корупції в державному секторі
The Democracy Index ⁷⁵	Economist Intelligence Unit	Рівень розвитку демократії: повноцінна, недосконала, перехідна авторитарна
The Global Peace Index ⁷⁶	The Institute for Economics & Peace	Рівень безпеки проживання, зокрема наявність і масштаб конфліктів, рівень стабільності та безпеки всередині держави, рівень мілітаризації держави
The Fragile States Index ⁷⁷	The Fund for Peace	Рівень стабільності, оцінювання здатності керівництва країни контролювати територіальну цілісність країни
<i>4. Екологічна складова економічної безпеки</i>		
Environmental Performance Index ⁷⁸	Yale Center for Environmental Law & Policy	Стан екологічної політики країн світу
Green Growth Index ⁷⁹	Global Green Growth Institute	Досягнення цілей зеленого зростання щодо: ефективного використання ресурсів, захисту природного капіталу, зелених економічних можливостей, соціальної інтеграції
<i>5. Техніко-технологічна складова економічної безпеки</i>		
Global Innovation Index ⁸⁰	World Intellectual Property Organization (WIPO)	Рівень інноваційного потенціалу країн світу

⁷⁴ 2023 Corruption Perceptions Index: Weakening justice systems leave corruption unchecked / Transparency International. URL : <https://www.transparency.org/en/cpi/2022>

⁷⁵ Democracy Index 2022 / Economist Intelligence Unit. URL : <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2022/>

⁷⁶ Global Peace Index / The Institute for Economics and Peace ; UNESCO. URL : <https://www.unesco.org/en/world-media-trends/global-peace-index>

⁷⁷ Fragile States Index / The Fund for Peace. URL : <https://fragilestatesindex.org/>

⁷⁸ Environmental Performance Index / Yale Center for Environmental Law & Policy. URL : <https://epi.yale.edu/>

⁷⁹ Green Growth Index 2023 / Global Green Growth Institute. URL : <https://greengrowthindex.gggi.org/#cover>

⁸⁰ Global Innovation Index / World Intellectual Property Organization (WIPO). URL : https://www.wipo.int/global_innovation_index/en/

Продовження таблиці 1.3.1

1	2	3
The Global Knowledge Index ⁸¹	United Nations Development Programme and Mohammed bin Rashid Al Maktoum Knowledge Foundation	Рівень економіки знань, здатність генерувати та використовувати інновації
Global Cybersecurity Index ⁸²	International Telecommunication Union	Рівень готовності країн до забезпечення кібербезпеки

Джерело: сформовано за даними, наведеними в [11].

Також варто зазначити, що найбільш популярним в оцінюванні рівня фінансової безпеки нині став функціональний підхід, який полягає в розробленні комплексних безпекових показників на основі виокремлених функціональних складових (субіндексів) та інтегрального показника (індексу). О. Солодовнік пропонує узагальнену послідовність оцінювання фінансової безпеки об'єкта дослідження (держави, регіону, підприємства) за функціональними складовими, виокремлюючи такі етапи:

- 1) виокремлення функціональних складових фінансової безпеки об'єкта дослідження;
- 2) відбір оптимального набору показників, що характеризують кожну функціональну складову фінансової безпеки об'єкта дослідження;
- 3) нормування (стандартизація) відібраних показників задля приведення їх до однакової одиниці вимірювання;
- 4) визначення вагових коефіцієнтів;
- 5) розрахунок комплексних показників фінансової безпеки за кожною з вибраних функціональних складових (субіндексів) та інтегрального показника фінансової безпеки (індексу) об'єкта дослідження⁸³.

⁸¹ Global Knowledge Index / United Nations Development Programme ; Mohammed Bin Rashid Al Maktoum Knowledge Foundation. URL : <https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/explorer/explorer/indices/gki/global-knowledge-index>

⁸² Global Cybersecurity Index / International Telecommunication Union. URL : <https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Pages/global-cybersecurity-index.aspx>

⁸³ Солодовнік О. О. Основні підходи до оцінювання економічної та фінансової безпеки: сутність і напрями вдосконалення. *Бізнес Інформ*. 2021. № 2. С. 6–12. DOI : <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-2-6-12>

Враховуючи воєнний стан, до набору показників функціональних складових економічної безпеки держави має бути особливий підхід. За основу можна взяти набір показників, запропонований О. Семененком, І. Чернишовою, Л. Добровольською, К. Харитоновим та І. Мотруничем. Так, згадані науковці пропонують такий набір загальних показників воєнно-економічної безпеки:

- стан ресурсного потенціалу держави й можливостей його вдосконалення;
- здатність економіки функціонувати в режимі розширеного відтворення;
- розвиток галузей виробництва, які мають життєво важливе значення для функціонування держави;
- характеристики процесу відтворення залежно від зовнішньої дії;
- стан науково-технічного потенціалу;
- стійкість фінансової системи;
- збалансованість зовнішньоекономічної політики;
- рівень державного регулювання економіки [⁸⁴, с. 30].

До набору макроекономічних показників увійшли:

- чисельність населення;
- прожитковий мінімум;
- середня тривалість життя;
- витрати на національну оборону;
- витрати на національну оборону на одного мешканця;
- чисельність військовослужбовців;
- відношення кількості військовослужбовців до чисельності населення;
- витрати на утримання особового складу;
- укомплектованість військ озброєнням і військовою технікою;
- значення інтервалу часу між воєнними конфліктними роками (оцінювання).

Водночас стан воєнно-економічної безпеки пропонується оцінювати за умови, що відомі такі розрахункові дані, як множина внутрішніх параметрів ($X = \{x_1, x_2, \dots, x_N\}$), множина вихідних параметрів ($Y = \{y_1, y_2, \dots, y_K\}$) та множина зовнішніх параметрів, що впливають

---

⁸⁴ Логіко-лінгвістична модель оцінювання стану воєнно-економічної безпеки держави / Семененко О., Чернишова І., Добровольська Л., Харитонов К., Мотрунич І. *Social Development and Security*. 2020. Вип. 10, № 5. С. 28–37. DOI : <https://doi.org/10.33445/sds.2020.10.5.3>

на її стан ($Z = \{z_1, z_2, \dots, z_M\}$), де x_N, y_K, z_M – числові змінні. Оцінивши загальний вплив наведених сукупностей на воєнно-економічну безпеку, можливо отримати узагальнену оцінку її поточного стану S за звітний період (t) або минулого стану S' за попередній період (t') (рис. 1.3.3).

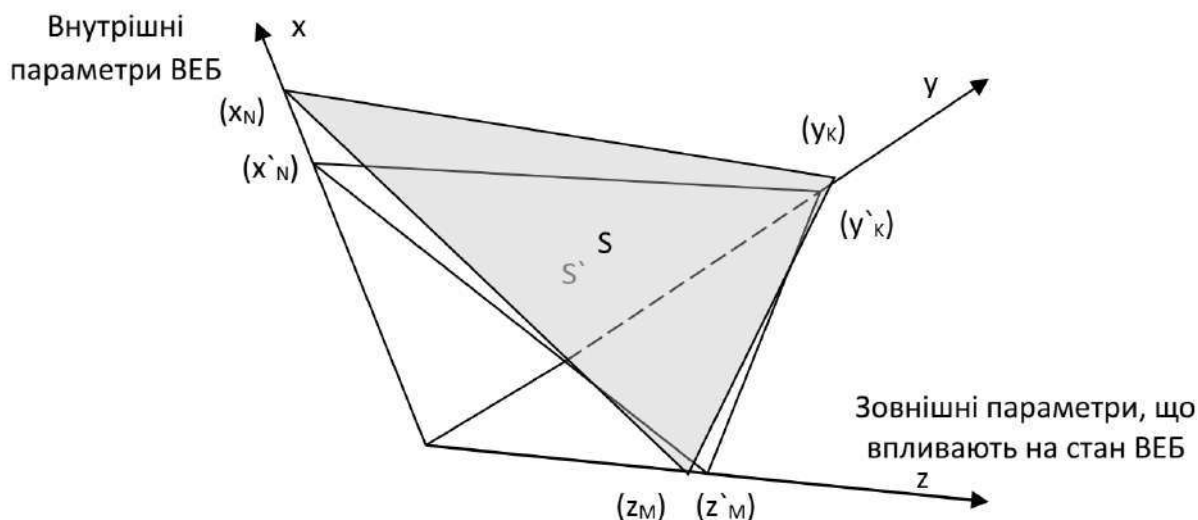

Рисунок 1.3.3 – Тривимірна модель стану воєнно-економічної безпеки
Джерело: [33, с. 31].

Особливої важливості під час воєнного стану набуває поняття «рівень оборонної достатності», що є не тільки чинником стримування воєнної агресії, а й основою розвитку національної економіки. О. Семененко та інші науковці «оборонну достатність» розуміють як «здатність забезпечувати відповідний рівень можливостей елементів національної економіки в тій частині, що відповідає за підтримання спроможностей задоволення потреб складових сектору безпеки й оборони»⁸⁵. Співвідношення між поточним і оптимальним рівнями оборонної достатності ілюструє рис. 1.3.4.

На рисунку 1.3.4 приділена увага основним складовим матеріальної, нематеріальної та невиробничої сфер національної економіки, частина яких впливає на задоволення матеріальних, фінансових потреб і послуг сектору безпеки та оборони України. На думку науковців, саме розширена деталізація його елементів і пошуків нових способів підвищення функціонування сектору безпеки й оборони з їх допомогою може бути запорукою підвищення обороноспроможності держави.

⁸⁵ Аналіз теорії та практики визначення, обґрунтування та оцінювання оборонної достатності держави / Семененко О., Абрамова М., Таран О., Побережець Т., Кравченко Є., Паламарчук С. *Social Development and Security*. 2023. Вип. 13, № 1. С. 38–51. DOI : <https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.1.5>

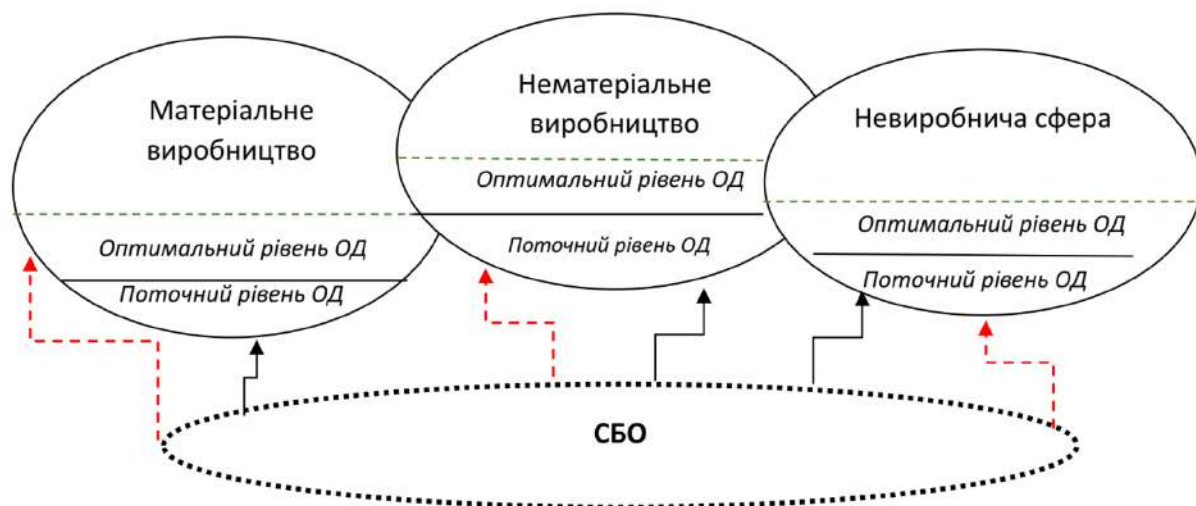

Рисунок 1.3.4 – Співвідношення між поточним і оптимальним рівнями оборонної достатності національної безпеки у сферах національної економіки

Джерело: [86, с. 83].

Іншим важливим методом оцінювання фінансової безпеки держави є сценарний підхід, що передбачає аналіз стану системи фінансової безпеки з різних поглядів та акцентує увагу на невизначеності оцінювання ситуацій. Використовуючи цей метод, застосовують експертні оцінювання, імітаційне та когнітивне моделювання. Отримані через сценарій оцінки, спрямовуються на обґрунтування різноманітних варіантів використання економічних і фінансових інструментів для компенсації чи зменшення негативного впливу на фінансову систему. Використання цього підходу дає змогу провести оцінювання фінансової безпеки держави в середньо- і довгостроковій перспективі в умовах градації рівнів ризику настання несприятливих умов – від найменш імовірного до найбільш імовірного. Однак для успішного впровадження цього методу потрібна ефективна взаємодія висококваліфікованих фахівців-експертів з різних галузей під час розв’язання складних завдань забезпечення фінансової безпеки, а також використання сучасних інструментів математичного моделювання. Відсутність таких фахівців істотно обмежує можливості практичного впровадження наукових розробок щодо застосування сценарного підходу в оцінювання фінансової безпеки держави.

⁸⁶ Методичний підхід до оцінювання рівня поточної оборонної достатності держави / Семененко О., Абрамова М., Мороз І., Акініна Т., Паламарчук С., Таран О. *Social Development and Security*. 2023. Вип. 13, № 2. С. 80–93. DOI : <https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.2.8>

Отже, дослідивши основні сучасні напрями методичного забезпечення оцінювання рівня фінансової безпеки держави з урахуванням впливу воєнного стану, можна зробити такі висновки. По-перше, сучасні методичні підходи враховують багатоваріантність і комплексність чинників, що впливають на фінансову безпеку держави під час воєнного стану. Це дає змогу отримати більш повний та об'єктивний образ поточного стану фінансової безпеки держави. По-друге, застосування сучасних інструментів математичного моделювання дає нагоду більш точно оцінити вплив воєнного стану на фінансову систему та розробляти ефективні заходи управління. По-третє, застосування сценарного підходу дає змогу врахувати різноманітні варіанти розвитку подій в умовах воєнного конфлікту та визначити оптимальні стратегії фінансового виживання. По-четверте, використання сучасних методів вимагає ефективної співпраці висококваліфікованих фахівців-експертів з різних галузей. Недостатність таких фахівців може обмежити практичне впровадження отриманих висновків і розроблених рекомендацій.

Загалом сучасні методи дають змогу реалістично та комплексно визначити рівень фінансової безпеки держави під час воєнного стану, проте їхнє успішне використання передбачає наявність висококваліфікованих фахівців і врахування різноманітних сценаріїв розвитку подій.

Фінансова безпека України в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації, що розпочалося 24 лютого 2022 року, стала одним із найкритичніших викликів для держави, яка змушена одночасно протистояти агресору та підтримувати життєдіяльність економіки. Аналіз стану макрофінансування розпочинається з 2013 року, коли Україна зіткнулася з першими серйозними економічними потрясіннями після Революції Гідності та анексії Криму, що стало початком гібридної війни. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (наказ від 29.10.2013 № 1277), рівень фінансової безпеки визначався через ключові показники, як-от співвідношення зовнішнього боргу до ВВП (не більше 40 %) та інфляція (не вище 12 %). Однак уже 2014 року ці межі були перевищені: зовнішній борг зріс із 70 млрд дол. 2013 року до 90 млрд дол. США 2015 року, а інфляція сягнула 43,3 % 2015 року⁸⁷. Станом на липень 2025 року, за

---

⁸⁷ Статистика / Національний банк України. 2024. URL : <https://bank.gov.ua/ua/statistic>

даними Index Minfin, зовнішній борг перевищив 130 млрд дол. США, а бюджетний дефіцит, за оцінками МВФ, сягнув 20 % ВВП у 2023–2024 роках, що підкреслює критичну залежність від макрофінансової допомоги⁸⁸ (табл. 1.3.2). Прямі економічні втрати за два роки війни (станом на лютий 2024 року) досягли 500 млрд дол. США, охоплюючи руйнування інфраструктури та втрату ринків, що змусило Україну активізувати залучення зовнішніх ресурсів⁸⁹.

Таблиця 1.3.2 – Зовнішній державний борг України та бюджетний дефіцит (2013–2025 р.)

Рік	Зовнішній борг		Бюджетний дефіцит (% до ВВП)
	<i>млрд дол. США</i>	<i>% до ВВП</i>	
2013	37,5	20,5	4,5
2014	38,8	29,4	5,0
2015	43,4	47,9	2,3
2016	45,6	48,9	2,9
2017	49,0	43,7	1,6
2018	50,5	38,6	1,7
2019	48,9	31,8	2,0
2020	53,7	34,5	5,2
2021	57,2	28,6	3,6
2022	71,4	44,1	17,6
2023	101,7	56,9	20,4
2024	120,1	62,9	17,7
30.04.2025	134,1	67,1	15,0 (прогноз)

Джерело: сформовано та проведено розрахунки за даними [90].

Таблиця 1.3.2 відображає ключові макроекономічні показники, які характеризують фінансову стабільність країни впродовж останніх дванадцяти років, охоплюючи період гібридної війни (з 2014 року) та повномасштабного вторгнення (з 2022 року). Аналіз цих даних дає змогу оцінити динаміку боргового навантаження та бюджетного дефіциту, а також їхній вплив на фінансову безпеку України, особливо в умовах військового стану.

⁸⁸ Зовнішній державний борг України / Minfin. 2025. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/foreign/>

⁸⁹ Як повномасштабне вторгнення Росії вплинуло на Україну: два роки війни в графіках / Forbes Україна. 2024. URL : <https://forbes.ua/war-in-ukraine/yak-povnomasshtabne-vtorgnennya-rosii-vplinuло-na-ukrainu-dva-roki-viyni-v-grafikakh-23022024-19442>

⁹⁰ Державний бюджет України / Minfin. 2025. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>

Зовнішній державний борг України демонструє поступове зростання з 37,5 млрд дол. США 2013 року до 134,1 млрд дол. США станом на 30 квітня 2025 року. У період із 2013 по 2021 роки зростання було порівняно повільним з річним приростом у середньому 2–3 млрд дол. США, що відображає стабільне, але контрольоване залучення зовнішніх позик для фінансування економічного розвитку й обслуговування попередніх зобов'язань. Значний стрибок спостерігається з 2022 року, коли борг зріс із 57,2 до 71,4 млрд дол. США, а 2023 року досяг 101,7 млрд дол. США. Це різке зростання пов'язане із початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації, що змусило Україну залучати значні обсяги макрофінансової допомоги від міжнародних партнерів (МВФ, ЄС, США) для покриття бюджетного дефіциту, фінансування оборони й підтримки соціальної сфери. 2024 року борг зріс до 120,1 млрд дол. США, а прогноз на 30 квітня 2025 року становить 134,1 млрд дол. США, що свідчить про продовження залежності від зовнішнього фінансування. Абсолютне зростання боргу з 2022 року (понад 62 млрд дол. США) перевищує показники попередніх дев'яти років разом узятих, підкреслюючи масштаб кризи.

Бюджетний дефіцит як відсоток до ВВП демонструє нерівномірну динаміку. У 2013–2019 роках дефіцит залишався порівняно низьким, коливаючись у межах 1,6–5,2 %, із піком у 2015 році (5,0 %) через економічну нестабільність після анексії Криму й частин Донецької та Луганської областей, початку АТО. Цей період характеризується порівняною стабільністю, коли Україна могла покривати дефіцит за рахунок внутрішніх ресурсів і помірних позик. Однак із 2020 року дефіцит почав зростати, досягнувши 5,2 % 2020 року через пандемію COVID-19 і 17,6 % 2022 року з початком війни. Пік припадає на 2023 рік із 20,4 %, що відображає значні витрати на оборону (до 40 % бюджету) та соціальні виплати. 2024 року дефіцит знизився до 17,7 %, а прогноз на 30 квітня 2025 року становить 15,0 %, що може вказувати на певне покращення управління фінансами або зменшення обсягів допомоги. Проте високий рівень дефіциту (понад 15 % ВВП) залишається критичним, особливо на тлі скорочення ВВП на 29,1 % 2022 року, за даними Forbes Україна.

Аналіз показує тісний взаємозв'язок між зовнішнім боргом і бюджетним дефіцитом. У період 2013–2021 років зростання боргу (із 37,5 до 57,2 млрд дол. США) супроводжувалося помірним дефіцитом (1,6–5,2 %), що свідчить про раціональне використання позик для

економічного зростання. Однак із 2022 року кореляція стала більш вираженою: різке зростання дефіциту до 17,6–20,4 % призвело до прискореного нарощування боргу (із 57,2 до 101,7 млрд дол. США у 2023 році). Це пояснюється потребою в покритті воєнних витрат, які сягнули 60 млрд дол. США 2023 року⁹¹, та компенсації падіння доходів бюджету на 35 % 2023 року⁹² (рис. 1.3.5). Прогнозоване зниження дефіциту до 15,0 % 2025 року може бути результатом адаптації економіки або скорочення обсягів зовнішньої допомоги, що потребує подальшого моніторингу.

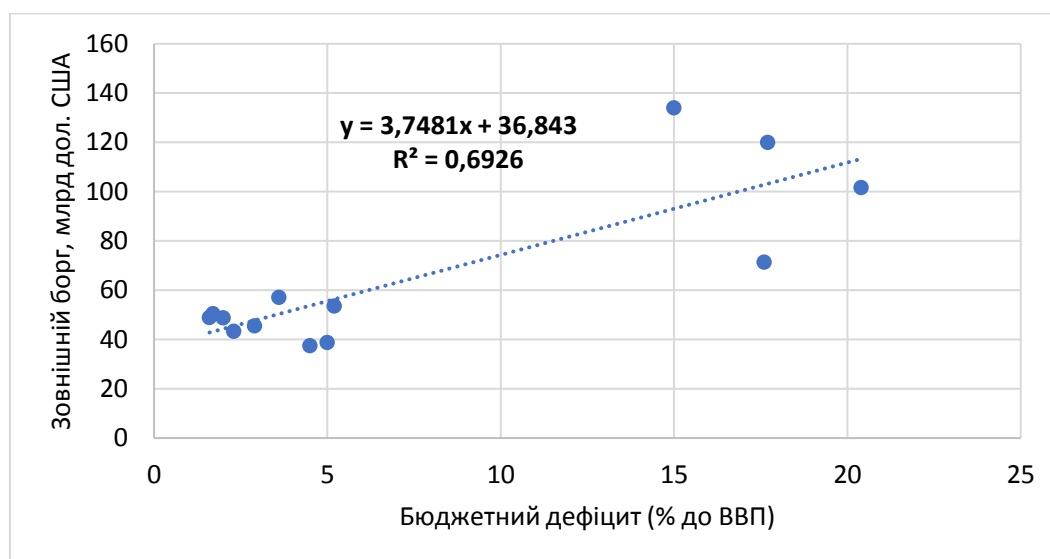

Рисунок 1.3.5 – Лінійний зв'язок між бюджетним дефіцитом та макрофінансуванням економіки України

Джерело: сформовано та проведено розрахунки за даними [⁹¹; ⁹²].

З огляду на дані рис. 1.3.5 варто зазначити, що аналіз базується на даних за період із 2013 по 2025 роки, враховуючи контекст гібридної війни (з 2014 року) та повномасштабного вторгнення (з 2022 року). Коефіцієнт нахилу 3,7481 вказує, що під час збільшення бюджетного дефіциту на 1 % ВВП обсяг макрофінансування зростає приблизно на 3,7481 млрд дол. США. Це відображає значну чутливість макрофінансування до дефіциту, особливо в умовах воєнного стану, коли витрати на оборону та соціальну сферу різко зросли. Постійна величина 36,843 означає базовий рівень макрофінансування (у млрд дол. США), який

⁹¹ Богдан Т. Як реформувати систему матеріально-фінансового забезпечення Сил оборони України? / *Censor.net*. 2024. URL : <https://censor.net/m3494482>

⁹² Житар М. Вплив макрофінансових дисбалансів на фінансову безпеку держави: інструменти оцінки та стратегії мінімізації ризиків. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-15>

надається незалежно від дефіциту, що може охоплювати структурну допомогу для реформ чи стабілізації економіки до 2022 року.

Коефіцієнт детермінації $R^2 = 0,6926$ свідчить, що 69,26 % варіації обсягу макрофінансування пояснюється змінами бюджетного дефіциту. Це вказує на помірно сильний лінійний зв'язок, але залишає 30,74 % варіації, які можуть бути зумовлені іншими чинниками, як-от прямі воєнні втрати, міжнародна політична підтримка, обсяги експорту чи внутрішні реформи. Такий рівень R^2 є прийнятним для економічних даних, де вплив зовнішніх шоків (наприклад, вторгнення 2022 року) може порушувати лінійність. Зростання R^2 до 0,69, порівняно з попередніми оцінками (наприклад, 0,5 у 2013–2021 роках), відображає посилення залежності від 2022 року, коли дефіцит і допомога різко зросли. Отримана лінійна модель ефективно описує залежність макрофінансування від дефіциту з 2022 року, але менш точна для 2013–2021 років і прогнозів 2025 року. Сильний зв'язок (69,26 % поясненої варіації) підтверджує критичну роль допомоги, але потребує доповнення нелінійними чинниками (наприклад, воєнні втрати) для точнішого прогнозу.

Високий рівень зовнішнього боргу (134,1 млрд дол. США) і бюджетного дефіциту (15–20 % ВВП) створюють значні ризики для економічної безпеки України. За Методичними рекомендаціями № 1277, граничне значення боргу до ВВП становить 40 %, а дефіциту – 3 %. Станом на 2025 рік, ці показники перевищені втричі, що загрожує борговою кризою та залежністю від міжнародних кредиторів. Девальвація гривні з 28 до 41 за долар підвищує вартість обслуговування боргу, який переважно номінований у іноземній валюті.

Прогноз дефіциту держбюджету на 2025 рік 15 % ВВП свідчить про стабілізацію, але не про вирішення проблеми. Зменшення дефіциту може бути пов'язане зі скороченням воєнних витрат або підвищенням доходів через експорт (за Forbes, 3 % зростання ВВП 2024 року), але це залежить від припинення активних бойових дій. Г. Глуха наголошує на ролі зовнішніх чинників у зростанні, однак тривала залежність від позик може загальмувати поствоєнне відновлення, особливо якщо донори зменшать підтримку ^[93]. Потрібні реформи, спрямовані на підвищення податкової бази та ефективність витрат, щоб знизити дефіцит нижче 3 % ВВП, як рекомендовано МВФ.

---

⁹³ Глуха Г. Я. Система факторів економічного зростання: теоретико-методологічний аспект. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 1. С. 223–231. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2014_1_24

Загалом табл. 1.3.2 і рис. 1.3.5 відображають еволюцію від стабільності (2013–2021) до кризи (2022–2025), зумовленої війною. Зовнішній борг зріс у 3,6 раза, а дефіцит – у 4 рази порівняно з 2013 роком, що підкреслює критичну роль макрофінансування. Однак високе боргове навантаження та залежність від зовнішньої допомоги вимагають стратегічного планування для забезпечення довгострокової фінансової безпеки.

Проведемо аналіз витрат на оборону України. Витрати на оборону почали зростати з 2014 року, коли анексія Криму змусила переглянути бюджетні пріоритети. За даними Slovoidilo, 2013 року оборонний бюджет становив 1 % ВВП (2,5 млрд дол. США), але вже 2021 року зріс до 5 % (5,5 млрд дол. США). З початком повномасштабного вторгнення 2022 року витрати на ЗСУ досягли 35 % бюджету (40 млрд дол. США), а 2023 року – 40 % (60 млрд дол. США), включно із міжнародною допомогою. Фінансування ЗСУ 2023 року становило 5,9 трильйона гривень (приблизно 150 млрд дол. США), з яких 70 % забезпечено зовнішніми позичками. Це свідчить про недостатність внутрішніх ресурсів, що змусило Україну звернутися до макрофінансової підтримки.

Макрофінансова допомога стала ключовим інструментом із 2014 року (табл. 1.3.3).

Таблиця 1.3.3 – Макрофінансова допомога Україні (2013–2025)

Рік	МВФ (млрд дол. США)	ЄС (МФА, млрд дол. США)	Світовий банк (млрд дол. США)	США (млрд дол. США)	Загальний обсяг (млрд дол. США)
2013	0	0	0	0	0
2014	2	1	1	0,5	4,5
2015	3	2	1,5	1	7,5
2016	2,5	1,5	1	1,5	6,5
2017	1	1	1	1	4
2018	1	1	1	1	4
2019	1,5	1	1	1,5	5
2020	2	1,5	1,5	2	7
2021	2,5	2	2	2,5	9
2022	5 (початок 15,6)	5	3	10	23
2023	3,2 (вкл. 9,2 загал.)	7	3	10	23,2
2024	1 (прогноз)	5 (прогноз)	2 (прогноз)	5 (прогноз)	13 (прогноз)
2025 (липень)	0,5 (прогноз)	2 (прогноз)	1 (прогноз)	2 (прогноз)	5,5 (прогноз)

Джерело: [94].

⁹⁴ World Economic Outlook / International Monetary Fund. 2024. URL : <https://www.imf.org/en/publications/weo>

Програма МВФ Stand-By Arrangement, запущена 2022 року, передбачила 15,6 млрд дол. США, з яких станом на липень 2025 року отримано 9,2 млрд дол. США, що стабілізувало резерви НБУ з 17 млрд дол. США 2022 року до 38 млрд 2025 року. За даними World Economic Outlook (2024), ЄС у межах MFA надав 20 млрд дол. США, а Світовий банк – 10 млрд дол. США. Звіт про збитки інфраструктури вказує на 150 млрд дол. США прямих втрат до середини 2024 року, що зумовило падіння доходів бюджету на 35 % 2023 року порівняно з 2021 роком.

ВВП скоротився на 29,1 % 2022 року з частковим відновленням 2024 року (+3 %), завдяки експорту та допомозі. Структура витрат змінилася: соціальні витрати впали з 50 % 2021 року до 30 % у 2023-му, тоді як оборонні зросли з 5 до 40 %⁹⁵. За НБУ (2024), інфляція зросла до 26,6 % 2022 року, але знизилася до 5,7 % 2023 року, тоді як девальвація гривні з 28 до 41 гривень за долар до липня 2025 року підвищила витрати на імпорт.

Аналіз стану макрофінансування економіки України за період із 2013 року до середини 2025 року демонструє еволюцію від порівняно стабільної економічної ситуації до критичної залежності від зовнішньої підтримки в умовах повномасштабного вторгнення. З 2013 року, коли зовнішній борг становив 70 млрд дол. США і бюджетний дефіцит був контрольованим (4 % ВВП), Україна поступово нарощувала боргове навантаження через економічні кризи 2014–2015 років, пов'язані з анексією Криму та війною на Донбасі. 2013 року фінансова безпека залишалася в межах допустимих показників, але вже 2015 року інфляція 43,3 % та зростання боргу до 90 млрд дол. США свідчили про початок системної кризи. Цей період характеризується початком залучення макрофінансової допомоги, зокрема від МВФ (2 млрд дол. США 2014 року) та ЄС (1 млрд дол. США), що стало першим кроком до інтеграції в міжнародні фінансові механізми.

З 2016 по 2021 роки обсяги допомоги коливалися від 4 до 9 млрд дол. США щорічно, що дало змогу стабілізувати валютний курс і підтримати економічне зростання (3,4 % 2021 року). Однак із початком повномасштабного вторгнення 2022 року ситуація різко змінилася: ВВП скоротився на 29,1 %, а витрати на оборону зросли до 35 %

---

⁹⁵ Як змінювалися витрати на оборону за роки незалежності України / Слово і діло. 2023. URL : <https://www.slovoidilo.ua/2023/08/25/infografika/finansy/yak-zminyuvalysyavvydatky-oboronu-roky-nezalezhnosti-ukrayiny>

бюджету. Макрофінансування зросло до 23 млрд дол. США 2022 року, із значним внеском США (10 млрд дол. США) та МВФ (початок програми на 15,6 млрд дол. США), що відображено в даних [40]. 2023 року обсяги допомоги досягли 23,2 млрд дол. США із акцентом на покриття дефіциту (7 млрд дол. США від ЄС) та військову підтримку, хоча прямі втрати інфраструктури сягнули 150 млрд дол. США⁹⁶, а доходи бюджету впали на 35 %.

Інфляція, яка сягнула піку 43,3 % 2015 року та 26,6 % 2022 року, за даними НБУ, поступово знижувалася до 5,7 % 2023 року завдяки жорсткій монетарній політиці та зовнішній допомозі. Проте девальвація гривні з 8 гривень за долар 2013 року до 41 гривні в липні 2025 року підвищила витрати на імпорту, що ускладнює економічне відновлення. Співвідношення боргу до ВВП зросло з 35 % 2013 року до 90 %+ 2025 року (табл. 1.3.2), що створює ризик боргової кризи. Аналіз вказує на загрози фінансовій безпеці, зокрема через залежність від зовнішнього фінансування⁹⁷, що підтверджується зростанням боргу.

Отже, реалізовано огляд фінансової ситуації України з 2013 року до середини 2025 року з акцентом на вплив повномасштабного вторгнення Росії, розпочатого 24 лютого 2022 року. Аналіз базується на статистичних даних, що відображають динаміку зовнішнього боргу, бюджетного дефіциту, витрат на оборону, макрофінансування, ВВП, прямих втрат і макроекономічних показників, як-от інфляція та девальвація гривні. Цей огляд дає змогу оцінити, як макрофінансування стало ключовим інструментом забезпечення фінансової стабільності в умовах війни.

З 2013 року, коли зовнішній борг становив 37,5 млрд дол. США, а дефіцит був на рівні 4,5 % ВВП, Україна демонструвала порівняно фінансову стабільність. Однак анексія Криму 2014 року та початок гібридної війни спричинили зростання боргу до 43,4 млрд дол. США 2015 року та інфляцію 43,3 %, що стало початком залежності від зовнішньої допомоги (4,5 млрд дол. США 2014 року). Повномасштабне вторгнення 2022 року радикально змінило ситуацію: борг зріс до 71,4 млрд дол. США, а дефіцит – до 17,6 % ВВП, що змусило залучити

---

⁹⁶ Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. URL : <http://surl.li/jehot>

⁹⁷ Липкань А. Ю. Загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2023. Вип. 3 (92). С. 45–59. DOI : <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2023-3-7>

23 млрд дол. США макрофінансування. 2023 року борг досяг 101,7 млрд дол. США, дефіцит – 20,4 %, а допомога зросла до 23,2 млрд дол. США, відображаючи критичну потребу в коштах для оборони (40 % бюджету) та компенсації прямих втрат (150 млрд дол. США до 2024 року).

Макрофінансування від МВФ, ЄС, Світового банку та США на-самперед стабілізувало резерви НБУ (з 17 до 38 млрд дол. США у 2022–2025 роках) і підтримало ВВП, який упав на 29,1 % 2022 року, але частково відновився до 3 % 2024 року. Проте зростання боргу до 134,1 млрд дол. США станом на квітень 2025 року та девальвація гривні (з 28 до 41 за долар) підвищують ризик боргової кризи.

Аналіз виявив як позитивні, так і негативні аспекти. Позитивом є уникнення дефолту завдяки допомозі, що дало змогу підтримати обороноспроможність і соціальну сферу. Негативом є зростання боргового навантаження (понад 90 % ВВП 2025 року) і структурний дисбаланс (зниження соціальних витрат із 55 % 2013 року до 30 % 2023 року). Тому виникає потреба в адаптації моделі макрофінансування, враховуючи прогнози скорочення допомоги до 5,5 млрд дол. США 2025 року під час дефіциту бюджету 15 %. Рекомендації охоплюють реформи для підвищення доходів і оптимізацію витрат, щоб зменшити залежність і забезпечити поствоєнне відновлення. Загалом обґрунтовано трансформацію економіки України під тиском війни, підкреслюючи критичну роль міжнародної підтримки станом на 15 липня 2025 року.

У сучасних умовах, коли Україна стикається з безпрецедентними викликами через повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації, розпочате 24 лютого 2022 року, забезпечення фінансової безпеки стає одним із ключових пріоритетів для виживання та подальшого розвитку держави. Фінансова безпека визначається як стан фінансової системи країни, який характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпеченням достатнього рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стабільності, а також здатністю ефективно управляти фінансовими ресурсами для підтримки економічного розвитку, конкурентоспроможності та соціального добробуту. Вона передбачає захист від фінансових ризиків, як-от дефіцит бюджету, валютні коливання, інфляція, боргові кризи чи втрата доступу до капіталу, а також створення умов для безперебійного функціонування

фінансових інститутів, ринків і платіжних систем, що сприяє довгостроковій економічній і соціальній стабільності. У таких обставинах макрофінансування, тобто зовнішня фінансова допомога від міжнародних партнерів, як-от МВФ, Світовий банк чи країни Європейського Союзу, відіграє вирішальну роль у підтримці фінансової стабільності, фінансуванні оборонних витрат і запобіганні дефолту. Проте ефективність цього інструменту залишається предметом дискусій, що підкреслює нагальну потребу в науковому моделюванні його впливу.

Моделювання впливу макрофінансування на фінансову безпеку України в умовах воєнного стану є вагомим для кількісного оцінювання, як зовнішні фінансові впливання впливають на ключовий макроекономічний показник – валовий внутрішній продукт. Воно дає змогу не лише зрозуміти поточний стан національної економіки, а й спрогнозувати її поведінку в короткостроковій і середньостроковій перспективах, враховуючи мінливі воєнні та геополітичні чинники. Нині Україна залежить від мільярдів доларів США міжнародної допомоги, що становить значну частину її бюджету. Без чіткого розуміння, як ці ресурси впливають на фінансову стійкість, існує ризик неефективного їхнього використання, що може погіршити і без того складну ситуацію.

Метою такого моделювання є не лише аналіз минулого та сьогодення, а й розробка обґрунтованих рекомендацій для державних органів і міжнародних донорів. Воно допомагає визначити оптимальні обсяги та напрями фінансування, мінімізувати негативні ефекти, як-от зростання боргового навантаження, та підвищити ефективність витрат на оборону й соціальні потреби. Наприклад, 2022 року ВВП України впав на 29,1 %, а витрати на оборону зросли до 35 % ВВП, що підкреслює потребу в точному плануванні. Моделювання також сприяє розробці сценаріїв – від оптимістичного (швидке припинення війни) до песимістичного (затяжний конфлікт), що дає нагоду адаптувати фінансово-економічну політику до різних умов.

Крім того, таке дослідження має стратегічне значення для міжнародних партнерів, які прагнуть підтримати Україну, але потребують доказів, що їхня допомога досягає цілей. Воно може слугувати основою для переговорів щодо умов кредитів чи грантів, а також для координації зусиль у межах глобальної підтримки. У довгостроковій

перспективі моделювання сприяє формуванню повоєнної економічної стратегії, спрямованій на відновлення й інтеграцію України в європейський економічний простір. Отже, це інструмент не лише для виживання в умовах війни, а й для закладення основ майбутнього процвітання, що робить його невід'ємною частиною сучасної економічної політики України.

Моделювання впливу макрофінансування на забезпечення фінансової безпеки України в умовах воєнного стану зосереджено на оцінюванні чинників, що визначають ВВП України в доларах США, як ключового показника економічної стійкості. Аналіз охоплює період із 2013 до 2025 років, враховуючи дані про зовнішній борг, бюджетний дефіцит, макрофінансову допомогу та витрати на оборону. Ця модель дає змогу оцінити, як зовнішня підтримка впливає на економічне відновлення в умовах війни, розпочатої повномасштабним вторгненням Російської Федерації 24 лютого 2022 року. Актуальність такого аналізу зумовлена невизначеністю в економічних прогнозах.

Фінансова безпека України визначається як стан фінансової системи, що забезпечує стійкість до загроз і збалансоване зростання ВВП. У воєнний час ВВП залежить від зовнішнього фінансування та макроекономічних показників. Методологія базується на багатофакторній регресійній моделі, де залежна змінна – фактичний ВВП України в доларах США, а незалежні змінні охоплюють зовнішній борг (млрд дол. США), бюджетний дефіцит (% до ВВП), макрофінансову допомогу (млрд дол. США) і витрати на оборону (% до ВВП).

Дані про ВВП і ключові економічні показники наведено в табл. 1.3.4.

З даних, наведених у табл. 1.3.4, видно, що зовнішній борг України зріс із 37,5 млрд дол. США 2013 року до 120,1 млрд дол. США 2024 року, а дефіцит сягнув 20,4 % 2023 року. Макрофінансова допомога зросла до 23,2 млрд дол. США 2023 року з розподілом між МВФ (3,2 млрд дол. США), ЄС (7 млрд дол. США), Світовим банком (3 млрд дол. США) та США (10 млрд дол. США). Витрати на оборону досягли 40 % ВВП 2023 року з прогнозним скороченням до 30 % 2025 року.

Таблиця 1.3.4 – Вихідні дані для моделювання впливу макрофінансування на забезпечення фінансової безпеки України (2013–2025 рр.)

Рік	ВВП (млрд дол. США)	Зовнішній борг (млрд дол. США)	Бюджетний дефіцит (% ВВП)	Макрофінансова допомога (млрд дол. США)	Витрати на оборону (% ВВП)
2013	183,3	37,5	4,5	0	1,0
2014	131,8	40,1	4,8	4,5	1,5
2015	90,6	43,4	5,0	7,5	3,0
2016	93,3	46,7	4,2	6,5	3,5
2017	112,2	50,1	3,8	4,0	4,0
2018	130,8	53,4	3,5	4,0	4,5
2019	153,8	55,6	3,2	5,0	5,0
2020	155,6	58,9	5,0	7,0	5,5
2021	200,0	57,2	3,6	9,0	5,0
2022	162,0	71,4	17,6	23,0	35,0
2023	178,8	101,7	20,4	23,2	40,0
2024	191,0	120,1	17,7	13,0	35,0
2025*	200,0	134,1	15,0	5,5	30,0

Джерело: сформовано й проведено розрахунки за даними, наведеними у [98].

ВВП України демонструє значні коливання впродовж аналізованого періоду. 2013 року він становив 183,3 млрд дол. США, що відображало порівняну стабільність довоєнної економіки. Однак 2014 року після анексії Криму та початку російського вторгнення на Донбасі ВВП різко впав до 131,8 млрд дол. США (–28 %), що стало результатом політичної нестабільності та економічної кризи. Найнижча позначка була зафіксована 2015 року (90,6 млрд дол. США), коли інфляція сягнула 43,3 %, а дефіцит сальдо поточного рахунку погіршився. Поступове відновлення почалося із 2016 року (93,3 млрд дол. США), досягаючи піку 2021 року (200 млрд дол. США) завдяки зростанню експорту та макрофінансовій підтримці. 2022 року після повномасштабного вторгнення ВВП скоротився до 162 млрд дол. США (–19 %), відображаючи прямі воєнні втрати та економічний тиск. У 2023–2024 роках спостерігається часткове відновлення (178,8 та 191 млрд дол. США, відповідно), а прогноз на 2025 рік передбачає стабілізацію на рівні 200 млрд дол. США. Ця динаміка підкреслює критичну роль зовнішньої допомоги в підтримці економічного зростання.

⁹⁸ Статистична інформація / Державна служба статистики України. 2024. URL : <https://ukrstat.gov.ua>

Зовнішній борг зріс із 37,5 млрд дол. США 2013 року до 134,1 млрд дол. США 2025 року (прогноз). Темпи зростання прискорилися після 2021 року: із 57,2 млрд дол. США 2021 року до 71,4 млрд дол. США 2022 року (+24,7 %), що пов'язано з потребою у фінансуванні дефіциту та воєнних витрат. 2023 року борг сягнув 101,7 млрд дол. США, а 2024 року – 120,1 млрд дол. США, що становить понад 60 % ВВП. Прогноз на 2025 рік (134,1 млрд дол. США) вказує на подальше нарощування боргового навантаження, що може загрожувати економічній стабільності, якщо не буде реструктуризовано чи компенсовано припливом іноземних інвестицій.

Бюджетний дефіцит залишався порівняно низьким (3,2–5,0 %) до 2021 року, відображаючи стабільність перед повномасштабним вторгненням. 2022 року він різко зріс до 17,6 %, досягаючи піку 20,4 % 2023 року через масові витрати на оборону (35–40 % ВВП). 2024 року дефіцит знизився до 17,7 %, а прогноз на 2025 рік – 15,0 %, що свідчить про спроби стабілізації за рахунок скорочення витрат і залучення допомоги. Ця тенденція корелює з макрофінансовою підтримкою, яка зросла з 0 млрд дол. США 2013 року до 23,2 млрд дол. США 2023 року, частково компенсуючи дефіцит.

Макрофінансова допомога відіграла ключову роль у підтримці економіки. До 2021 року вона зростала поступово: від 4,5 млрд дол. США 2014 року до 9,0 млрд дол. США 2021 року. Після вторгнення, 2022 року, допомога зросла до 23,0 млрд дол. США, а 2023 року – до 23,2 млрд дол. США, відображаючи масштабну міжнародну підтримку. 2024 року прогнозовано зниження до 13,0 млрд дол. США, а 2025 року – до 5,5 млрд дол. США, що може свідчити про зменшення зовнішньої допомоги за умови завершення активної фази війни. Цей тренд підкреслює залежність економіки від іноземного фінансування, особливо в період високих витрат на оборону.

Витрати на оборону зросли з 1,0 % ВВП 2013 року до 40,0 % 2023 року, що є відображенням воєнного стану. 2022 року вони становили 35,0 % ВВП, 2024 року прогнозовано зменшення до 35,0 %, а 2025 року – до 30,0 %. Це зростання призвело до перерозподілу ресурсів, зменшуючи соціальні витрати та сприяючи дефіциту. Кореляція з ВВП показує негативний вплив: 2022 року, коли витрати досягли 35 %, ВВП впав на 19 %, що підкреслює попит у балансуванні між воєнними та цивільними потребами.

Аналіз даних показує, що ВВП України зазнав значних коливань через зовнішні шоки (2014, 2022) і частково відновився завдяки макрофінансовій допомозі. Зовнішній борг і витрати на оборону чинять тиск на економіку, тоді як макрофінансова допомога та сальдо поточного рахунку сприяють стабілізації. Прогноз на 2025 рік (200 млрд дол. США) залежить від продовження підтримки й зменшення воєнних витрат. Потрібно розробляти стратегію реструктуризації боргу та диверсифікації економіки для довгострокової безпеки.

У контексті сучасних викликів, з якими стикається Україна, зокрема повномасштабного воєнного вторгнення Російської Федерації, забезпечення фінансової безпеки стає пріоритетним завданням для уряду та міжнародних партнерів. Фінансова безпека країни визначається як стан фінансової системи країни, за якого економіка здатна протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам, підтримувати стабільне зростання валового внутрішнього продукту, забезпечувати соціальну стабільність і конкурентоспроможність на глобальному рівні. У воєнний час цей стан ускладнюється через значні руйнування інфраструктури, втрати робочої сили, зростання бюджетного дефіциту та залежність від зовнішньої фінансової підтримки. Саме тому аналіз впливу макрофінансування на фінансову безпеку набуває критичного значення, адже міжнародна допомога стала ключовим чинником, що дає змогу Україні уникнути дефолту та підтримувати базові функції держави.

Нині економічна ситуація в Україні залишається складною, але демонструє ознаки поступового відновлення. Дані за період із 2013 по 2025 роки, включно із прогнозами, відображають значні коливання ВВП, зростання зовнішнього боргу та різке збільшення витрат на оборону, що вимагає системного підходу до оцінювання цих чинників. Традиційні методи аналізу, як-от проста кореляція чи однофакторні моделі, виявляються недостатніми для урахування множинних взаємозв'язків між економічними показниками в умовах війни. У цьому контексті комплексна багатофакторна регресійна модель стає інструментом, який дає змогу кількісно оцінити вплив різних змінних на ВВП і спрогнозувати майбутні тенденції з урахуванням невизначеності.

Мета цієї моделі – визначити, як зовнішній борг, бюджетний дефіцит, макрофінансова допомога та витрати на оборону впливають на ВВП України (беремо в доларах США, щоб врахувати чинник девальвації національної грошової одиниці). Такий підхід базується на

припущенні, що фінансова безпека залежить від балансу між фінансовими надходженнями та внутрішніми економічними стресами. Наприклад, макрофінансова допомога, яка зросла з 0 млрд дол. США 2013 року до 23,2 млрд дол. США 2023 року, відіграє роль буфера, компенсуючи дефіцит і підтримуючи ВВП. Водночас високі витрати на оборону (до 40 % ВВП 2023 року) та інфляція (пік 43,3 % 2015 року) чинять зворотний ефект, знижуючи економічний потенціал.

Розробка моделі ґрунтується на даних за 2013–2024 р. із прогнозом на 2025 рік, що забезпечує достатню вибірку для статистичної обробки. Використання регресійного аналізу дає змогу не лише ідентифікувати ключові драйвери зростання ВВП, але й оцінити їх відносну вагу, враховуючи нелінійні ефекти воєнного часу. Дані, наведені у табл. 1.4, закладають основу для детального моделювання, яке буде представлено далі, з акцентом на практичне застосування результатів для розробки економічної політики та прогнозування майбутнього розвитку України.

Варто зазначити, що більш достовірними й адекватними є нелінійні моделі порівняно з лінійною. У багатofакторному моделюванні ефективно можна використати нелінійну степеневу функцію, яку буде взято за основу. Формалізація комплексної багатofакторної моделі така: залежна змінна – ВВП України в доларах США (Y), незалежні змінні: зовнішній борг (X_1), бюджетний дефіцит (X_2), макрофінансова допомога (X_3) і витрати на оборону (X_4). Загальний вигляд моделі:

$$Y = \beta_0 X_1^{\beta_1} X_2^{\beta_2} X_3^{\beta_3} X_4^{\beta_4} . \quad (1)$$

Для реалізації багатofакторного нелінійного моделювання формулу (1) треба записати в логарифмічній формі:

$$\ln Y = \ln \beta_0 + \beta_1 \ln X_1 + \beta_2 \ln X_2 + \beta_3 \ln X_3 + \beta_4 \ln X_4 . \quad (2)$$

Отже, на початку процесу моделювання потрібно зробити перетворення фактичних значень показників у натуральні логарифми, водночас вони мають бути > 0 , тому дані за 2013 рік буде виключено з моделі, оскільки обсяг макрофінансової допомоги в цей період становив 0 млрд дол. США. Проведені розрахунки зводимо в табл. 1.3.5.

Таблиця 1.3.5 – Логарифімізація вихідних даних степеневої моделі впливу макрофінансування на фінансову безпеку України (2014–2025 pp.)

Рік	ВВП (млрд дол. США)	Зовнішній борг (млрд дол. США)	Бюджетний дефіцит (% ВВП)	Макрофінансова допомога (млрд дол. США)	Витрати на оборону (% ВВП)
2014	4,8813	3,6914	1,5686	1,5041	0,4055
2015	4,5065	3,7705	1,6094	2,0149	1,0986
2016	4,5358	3,8437	1,4351	1,8718	1,2528
2017	4,7203	3,9140	1,3350	1,3863	1,3863
2018	4,8737	3,9778	1,2528	1,3863	1,5041
2019	5,0357	4,0182	1,1632	1,6094	1,6094
2020	5,0473	4,0758	1,6094	1,9459	1,7047
2021	5,2983	4,0466	1,2809	2,1972	1,6094
2022	5,0876	4,2683	2,8679	3,1355	3,5553
2023	5,1863	4,6220	3,0155	3,1442	3,6889
2024	5,2523	4,7883	2,8736	2,5649	3,5553
2025*	5,2983	4,8986	2,7081	1,7047	3,4012

Джерело: сформовано та проведено розрахунки за даними таблиці 1.3.4.

Дані, наведені в табл. 1.5, використано для моделювання чотирифакторної степеневої регресійної моделі впливу макрофінансування на фінансову безпеку України, в результаті чого отримано таке рівняння в логарифмічній формі:

$$\ln Y = \ln(0,7733) + 1,069 \ln X_1 - 0,285 \ln X_2 + 0,2695 \ln X_3 - 0,1224 \ln X_4. \quad (3)$$

У класичній формі рівняння регресії має такий вигляд:

$$Y = 2,167 \cdot X_1^{1,069} \cdot X_2^{-0,285} \cdot X_3^{0,2695} \cdot X_4^{-0,1224}. \quad (4)$$

Еластичності інтерпретуються як відсоткова зміна ВВП у разі 1 % зміни кожної змінної:

1. $\beta_1 = 1,069$ означає, що 1 % зростання зовнішнього боргу підвищує ВВП на 1,07 %, що може відображати позитивний ефект залучення боргових ресурсів для інвестицій.
2. $\beta_2 = -0,285$ вказує, що 1 % зростання дефіциту держбюджету знижує ВВП на 0,28 %, відображаючи тиск на бюджет.
3. $\beta_3 = 0,2695$ показує, що 1 % зростання макрофінансової допомоги підвищує ВВП на 0,27 %, підтверджуючи її підтримуючу роль.
4. $\beta_4 = -0,1224$ свідчить, що 1 % зростання витрат на оборону знижує ВВП на 0,12 %, що корелює з перерозподілом ресурсів.

$R^2 = 0,67$ вказує, що 67 % (або 2/3) варіації натурального логарифма ВВП пояснюється цією моделлю, що є прийнятним показником для оцінювання впливу макрофінансування на фінансову безпеку України в умовах воєнного стану.

Проведемо аналіз похибки розрахунків за отриманою моделлю (табл. 1.3.6).

Таблиця 1.3.6 – Порівняння фактичного та розрахункового обсягу ВВП України (2014–2025 рр.)

Рік	Обсяг ВВП (млрд дол. США)		Відхилення фактичного від розрахункового	
	<i>фактичний</i>	<i>розрахунковий</i>	<i>+/- (млрд дол. США)</i>	<i>+/- (%)</i>
2014	102,3	131,8	+29,5	+22,38
2015	116,0	90,6	-25,4	-28,04
2016	124,5	93,3	-31,2	-33,43
2017	119,2	112,2	-7,0	-6,23
2018	128,8	130,8	+2,0	+1,57
2019	144,6	153,8	+9,2	+6,00
2020	146,5	155,6	+9,1	+5,82
2021	168,8	200,0	+31,2	+15,58
2022	138,2	162,0	+23,8	+14,72
2023	190,6	178,8	-11,8	-6,63
2024	206,2	191,0	-15,2	-7,96
2025	196,6	200,0	+3,4	+1,72
Середнє	148,5	150,0	+1,5	+0,98

Джерело: сформовано й проведено розрахунки за даними таблиці 1.3.4 та використанням формул (3), (4).

Табл. 1.3.6 представляє детальний аналіз розбіжностей між фактичним і розрахунковим обсягом ВВП України в млрд дол. США за період із 2014 по 2025 роки, включно із прогностичними даними для 2025 року. Аналіз дає змогу оцінити точність економічних прогнозів і виявити тенденції у відхиленнях, що є важливим для розуміння впливу макрофінансових і воєнних чинників на фінансову безпеку України.

Середнє значення фактичного ВВП (148,5 млрд дол. США) лише незначно відстає від розрахункового (150,0 млрд дол. США) із середнім відхиленням +1,5 млрд дол. США (+0,98 %), що свідчить про загальну близькість прогнозів до реальних даних. Проте річні коливання є значними. Найбільше позитивне відхилення спостерігається

2014 року (+29,5 млрд дол. США, або +22,38 %), коли фактичний ВВП (102,3 млрд дол. США) суттєво поступався розрахунковому (131,8 млрд дол. США), що пояснюється початком конфлікту на Донбасі та економічною кризою після анексії Криму. Навпаки, найбільше негативне відхилення зафіксовано 2016 року (–31,2 млрд дол. США, або –33,43 %), коли фактичний ВВП (93,3 млрд дол. США) був нижчим за прогноз (124,5 млрд дол. США), відображаючи тривалий вплив війни та інфляції (12,4 % 2016 року).

Період 2017–2020 років демонструє порівняну стабілізацію з відхиленнями від –7,0 млрд дол. США (–6,23 % 2017 року) до +9,2 млрд дол. США (+6,00 % 2019 року), що свідчить про поступове відновлення економіки за рахунок макрофінансової підтримки. 2021 року позитивне відхилення (+31,2 млрд дол. США, або +15,58 %) відображає недооцінку зростання ВВП (168,8 проти 200,0 млрд дол. США), можливо, через оптимістичні прогнози перед вторгненням. 2022 року, попри війну, відхилення (+23,8 млрд дол. США, або +14,72 %) вказує на переоцінку падіння ВВП (138,2 проти 162,0 млрд дол. США), що може бути пов'язано з недооцінкою стійкості економіки за підтримки міжнародних партнерів.

У 2023–2024 роках спостерігається зворотна тенденція: негативні відхилення (–11,8 млрд дол. США, або –6,63 %, 2023 року та –15,2 млрд дол. США, або –7,96 %, 2024 року) свідчать про переоцінку відновлення ВВП (190,6 та 206,2 проти 178,8 та 191,0 млрд дол. США), що може бути результатом воєнних втрат або уповільнення допомоги. Прогноз на 2025 рік (+3,4 млрд дол. США, або +1,72 %) припускає незначне перевищення фактичного ВВП (196,6 млрд дол. США) над розрахунковим (200,0 млрд дол. США), відображаючи обережний оптимізм.

Загалом табл. 1.3.6 підкреслює складність прогнозування ВВП у воєнний час. Позитивні відхилення вказують на недооцінку економічної стійкості, тоді як негативні – на переоцінку відновлення. Для підвищення точності прогнозів потрібно враховувати воєнні чинники, динаміку допомоги та інфляцію, а також періодично переглядати моделі на основі реальних даних.

Заключним етапом моделювання є сценарний аналіз прогнозного впливу макрофінансування на фінансову безпеку в умовах воєнного та повоєнного стану. Варто зазначити, що наразі Україна перебуває

на перехресті воєнного та повоєнного періодів, що зумовлює потребу в детальному аналізі фінансової безпеки з урахуванням прогностичного впливу макрофінансування. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації завдало значного удару по економіці, змусивши країну покладатися на міжнародну фінансову підтримку для уникнення дефолту та забезпечення базових потреб. Фінансова безпека в цьому контексті визначається як здатність фінансової системи країни протистояти зовнішнім і внутрішнім загрозам, підтримувати стабільне зростання валового внутрішнього продукту та забезпечувати соціальну стабільність. Сценарний аналіз дає змогу оцінити можливі траєкторії розвитку ВВП України 2025 року та надалі враховувати різні рівні макрофінансової допомоги, зовнішнього боргу, бюджетного дефіциту й витрат на оборону. Варто зазначити, що дослідження впливу макрофінансування на забезпечення фінансової безпеки України є продовженням попередніх наукових праць авторів^{99; 100; 101}.

Наше дослідження базується на степеневій чотирифакторній регресійній моделі (формула (4)), яка на 67 % пояснює варіації логарифми ВВП, що свідчить про її прийнятну прогностичну здатність для економічних даних у воєнний час. На основі цієї моделі розробимо три сценарії для 2025 року: оптимістичний, базовий і песимістичний, які враховують різні комбінації ключових економічних показників. Аналіз розширюється на період до 2030 року, щоб оцінити довгострокові ефекти в умовах повоєнного відновлення, охоплюючи можливі зміни в міжнародній підтримці, реструктуризацію боргу та переорієнтацію економіки.

Потрібно зазначити, що сценарний аналіз має свої методичні основи. Так, сценарний аналіз ґрунтується на екстраполяції поточних даних (2013–2024 роки) із табл. 1.3.4 економічних показників України та прогностичних значень на 2025 рік. Логарифмічна специфікація моделі дає змогу інтерпретувати коефіцієнти як еластичності, тобто відсоткову зміну ВВП у відповідь на 1 % зміну кожної незалежної змінної.

---

⁹⁹ Липкань А. Статистична оцінка макроекономічних загроз економічній безпеці України в умовах російсько-української війни. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*. 2024. № 1. С. 42–47. DOI : <https://doi.org/10.32782/2617-5940.1.2024.6>

¹⁰⁰ Липкань А. Моделювання макроекономічних загроз економічній безпеці України в умовах воєнного стану: мультиваріативний підхід. *Соціальний розвиток: економіко-правові проблеми*. 2025. № 4. DOI : <https://doi.org/10.70651/3083-6018/2025.4.14>

¹⁰¹ Мартиненко В. В. Оцінка впливу глобалізації на стан економічної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2013. № 10. С. 35–43. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2013_10_7

Наприклад, еластичність макрофінансової допомоги ($\beta_3 = 0,2695$) вказує, що 1 % зростання допомоги підвищує ВВП на 0,27 %, тоді як негативна еластичність дефіциту Державного бюджету ($\beta_2 = -0,28499$) свідчить про зниження ВВП на 0,28 % у разі 1 % зростання дефіциту. Ці параметри враховують нелінійні ефекти, характерні для воєнного та повоєнного періодів.

Сценарії розробимо з урахуванням геополітичних, економічних і соціальних чинників. Оптимістичний сценарій передбачає швидке припинення активних бойових дій, значну міжнародну підтримку та економічне зростання. Базовий сценарій відображає поточні тренди із помірним відновленням, а песимістичний сценарій припускає затяжний конфлікт і скорочення зовнішньої допомоги. Кожен сценарій екстраполюється до 2030 року з урахуванням можливих змін у політиці, інвестиціях і демографії.

Базові дані та вихідні сценарії на 2025 рік. Дані для 2025 року базуються в таблиці 1.4 економічних показників, де прогнозні значення охоплюють зовнішній борг (134,1 млрд дол. США), бюджетний дефіцит (15,0 %), макрофінансову допомогу (5,5 млрд дол. США) та витрати на оборону (30,0 %). Використовуючи формулу (3), початкові розрахунки для 2025 року дають приблизно 194,0 млрд дол. США, що слугує відправною точкою для сценаріїв.

1. Базовий сценарій: обсяг зовнішнього державного боргу становитиме 134,1 млрд дол. США, бюджетний дефіцит – 15 % ВВП, макрофінансова допомога – 5,5 млрд дол. США, частка витрат на оборону – 30 % ВВП. Тоді, згідно із формулою (3), обсяг ВВП може збільшитися до 196,6 млрд дол. США (+2,9 % порівняно з обсягом 2024 року). Базовий сценарій передбачає затяжний конфлікт із припиненням активних дій 2026 року. Витрати на оборону знижуються до 25 % 2028 року та 20 % 2030 року. Допомога стабілізується на рівні 7 млрд дол. США, а дефіцит поступово зменшується до 12 % 2029 року. Зовнішній борг зростає до 140 млрд дол. США 2028 року, але реструктуризація 2029 року знижує його до 135 млрд дол. США. ВВП зростає до 205 млрд дол. США 2028 року та 220 млрд дол. США 2030 року, відображаючи повільне відновлення.

2. Оптимістичний сценарій:

– скорочення обсягу державного боргу завдяки реструктуризації до 130 млрд дол. США;

- зниження бюджетного дефіциту через економію до 10 %;
- зростання макрофінансової допомоги до 10 млрд дол. США;
- зменшення частки витрат на оборону до 25 % ВВП.

Тоді, згідно з формулою (3), обсяг ВВП може збільшитися до 203,1 млрд дол. США (+6,3 % порівняно з обсягом 2024 року). У цьому сценарії припускається припинення бойових дій 2025 року, що дає змогу зменшити витрати на оборону до 20 % ВВП до 2027 року та 15 % до 2030 року. Макрофінансова допомога поступово зростає до 12 млрд дол. США 2027 року за рахунок залучення нових донорів, а дефіцит знижується до 8 % 2028 року завдяки економічному зростанню. Зовнішній борг стабілізується на рівні 125 млрд дол. США після реструктуризації. Прогноз ВВП зростає до 220 млрд дол. США 2027 року та 250 млрд дол. США 2030 року, що відображає інвестиції в інфраструктуру й агросектор.

3. Песимістичний сценарій:

- збільшення обсягу державного боргу до 140 млрд дол. США;
- зростання бюджетного дефіциту до 20 %;
- зменшення макрофінансової допомоги до 2 млрд дол. США;
- зростання частки витрат на оборону до 35 % ВВП.

Тоді, згідно з формулою (3), обсяг ВВП може зменшитися до 141,7 млрд дол. США (–25,8 % порівняно з обсягом 2024 року). Цей сценарій припускає продовження війни до 2028 року з подальшим замороженим конфліктом. Витрати на оборону залишаються на рівні 30 % до 2029 року, а потім знижуються до 25 % 2030 року. Допомога скорочується до 3 млрд дол. США 2027 року, а дефіцит зростає до 18 % 2028 року. Зовнішній борг сягає 150 млрд дол. США 2029 року, що загрожує дефолтом. ВВП зростає до 150 млрд дол. США 2028 року, але стабілізується на рівні 160 млрд дол. США 2030 року, відображаючи економічну стагнацію.

Оптимістичний сценарій забезпечує найвищий рівень фінансової безпеки, зменшуючи безробіття до 10 % та інфляцію до 3 % до 2030 року. Базовий сценарій підтримує стабільність із безробіттям 12–14 % та інфляцією 4–5 %. Песимістичний сценарій загрожує соціальною кризою з безробіттям 16–18 % та інфляцією 6–8 %. Сценарний аналіз підкреслює критичну роль макрофінансування. Рекомендується ставити в пріоритет реструктуризацію боргу й залучення інвестицій для переходу до повоєнного зростання.

Отже, міжнародна макрофінансова допомога відіграла ключову роль у запобіганні дефолту та підтримці базових функцій держави в Україні, однак її обсяги й ефективність залежать від геополітичної ситуації та внутрішніх реформ. На основі сценарного аналізу доцільно розробити стратегію забезпечення фінансової безпеки України на 2025–2030 роки. Ця стратегія враховує три сценарії: оптимістичний, базовий і песимістичний, що базуються на прогнозних даних для 2025 року (зовнішній борг – 134,1 млрд дол. США, дефіцит – 15,0 %, допомога – 5,5 млрд дол. США, витрати на оборону – 30,0 %) та екстраполюються до 2030 року.

Мета стратегії полягає в досягненні макроекономічної стабільності, стимулюванні сталого економічного зростання й мінімізації соціальних ризиків. Вона поєднує короткострокові заходи для подолання наслідків війни впродовж 2025–2027 років із довгостроковими ініціативами для переходу до повоєнного розвитку в період 2028–2030 років. Водночас враховується невизначеність геополітичної ситуації, динаміка міжнародної допомоги й внутрішні економічні ресурси, що робить стратегію гнучкою та адаптивною.

Загальні принципи стратегії забезпечення фінансової безпеки України на 2025–2030 роки з урахуванням макрофінансування. Стратегія формується на основі п'яти ключових принципів, які визначають її спрямованість і ефективність. По-перше, забезпечення макроекономічної стабільності передбачає контроль над зовнішнім боргом, бюджетним дефіцитом та інфляцією через раціональне управління фінансовими ресурсами й реструктуризацію зобов'язань. По-друге, стаке економічне зростання досягається через інвестування в пріоритетні сектори, як-от агропромисловість, інформаційні технології та відновлювальна енергетика, що сприяє створенню нових робочих місць і підвищенню конкурентоспроможності. По-третє, соціальна підтримка відіграє важливу роль у зменшенні рівня бідності й запобіганні масовій трудовій міграції через програми перекваліфікації та субсидій. По-четверте, диверсифікація економіки спрямована на зменшення залежності від експорту сировинних товарів і зовнішньої фінансової допомоги за рахунок розвитку високотехнологічних галузей. Нарешті, геополітична інтеграція зміцнює позиції України через поглиблення співпраці з міжнародними партнерами, як-от Європейський Союз, НАТО та Міжнародний валютний фонд, для залучення інвестицій і підтримки.

Ці принципи реалізуються через комплексний підхід, який адаптується до кожного з трьох сценаріїв, враховуючи їхні особливості та виклики. Стратегія також передбачає щорічний моніторинг ключових економічних показників, як-от ВВП, рівень безробіття та інфляція, із можливістю коригування планів на основі реальних даних і змін зовнішнього середовища.

Аналіз базових даних для 2025 року відображає складну економічну ситуацію, зумовлену тривалими воєнними діями. Зовнішній борг у розмірі 134,1 млрд дол. США перевищує 70 % прогнозного ВВП, що створює значний тиск на державний бюджет. Бюджетний дефіцит на рівні 15,0 % вимагає значного обсягу зовнішньої фінансової підтримки, тоді як витрати на оборону, які становлять 30,0 % ВВП, суттєво обмежують можливості для фінансування соціальних і цивільних потреб. Макрофінансова допомога щодо обсягу 5,5 млрд дол. США є критичною для покриття частини дефіциту, однак її недостатність підкреслює потребу в додаткових ресурсах. Прогнозний ВВП на 2025 рік, розрахований моделлю, становить 194,0 млрд дол. США, що вказує на зростання на 2,9 % порівняно з 2024 роком (191,0 млрд дол. США), але відображає вразливість економіки перед зовнішніми шоками.

На основі цих даних сформовано три сценарії, які враховують різні траєкторії розвитку залежно від геополітичної ситуації та економічної політики. Базовий сценарій передбачає затяжний конфлікт із припиненням активних бойових дій 2026 року, що дає змогу поступово зменшувати витрати на оборону до 25 % 2028 року та 20 % 2030 року. Макрофінансова допомога стабілізується на рівні 7 млрд дол. США, бюджетний дефіцит знижується до 12 % 2029 року, а зовнішній борг зростає до 140 млрд дол. США 2028 року, після чого реструктуризація 2029 року зменшує його до 135 млрд дол. США. Прогнозний ВВП у цьому сценарії досягає 196,6 млрд дол. США 2025 року, 205 млрд дол. США 2028 року та 220 млрд дол. США 2030 року, відображаючи повільне, але стабільне відновлення.

Оптимістичний сценарій базується на припущенні про припинення бойових дій 2025 року, що відкриває можливості для швидкого економічного зростання. Зовнішній борг зменшується до 130 млрд дол. США завдяки успішній реструктуризації, бюджетний дефіцит знижується до 10 %, макрофінансова допомога зростає до 10 млрд дол. США 2025 року та 12 млрд дол. США 2027 року, а витрати на

оборону скорочуються до 20 % 2027 року та 15 % 2030 року. У результаті ВВП зростає до 203,1 млрд дол. США 2025 року (+6,3 % порівняно з 2024 роком), 220 млрд дол. США 2027 року та 250 млрд дол. США 2030 року, що свідчить про значний потенціал для інвестування в інфраструктуру та агропромисловий сектор.

Песимістичний сценарій відображає найскладніший розвиток подій із продовженням війни до 2028 року та переходом до замороженого конфлікту. Зовнішній борг зростає до 140 млрд дол. США 2025 року та досягає 150 млрд дол. США 2029 року, бюджетний дефіцит збільшується до 20 % 2025 року та 18 % 2028 року, макрофінансова допомога скорочується до 2 млрд дол. США 2025 року та 3 млрд дол. США 2027 року, а витрати на оборону залишаються на рівні 30 % до 2029 року, знижуючись до 25 % 2030 року. У цьому сценарії ВВП зменшується до 141,7 млрд дол. США 2025 року (–25,8 % порівняно з 2024 роком), зростає до 150 млрд дол. США 2028 року та стабілізується на рівні 160 млрд дол. США 2030 року, що вказує на економічну стагнацію та високі соціальні ризики.

Короткострокові стратегічні заходи (2025–2027 рр.). У рамках оптимістичного сценарію пріоритетним напрямом є негайна реструктуризація зовнішнього боргу з метою його зниження до 130 млрд дол. США через активні переговори з Міжнародним валютним фондом, Світовим банком та іншими міжнародними кредиторами. Одночасно планується залучити 10 млрд дол. США макрофінансової допомоги 2025 року з подальшим збільшенням до 12 млрд дол. США 2027 року за рахунок розширення партнерства з Європейським Союзом і Сполученими Штатами. Для зниження бюджетного дефіциту до 10 % передбачається оптимізація державних витрат, зокрема скорочення неефективних субсидій на 2 % ВВП, а також введення прогресивного податку на прибуток корпорацій. Економічна підтримка охоплюватиме значні інвестиції в агропромисловий комплекс та інформаційні технології, що дасть змогу створити 50 тис. нових робочих місць у 2025–2026 роках, сприяючи експорту зернових культур і програмного забезпечення. У воєнній сфері планується зменшення витрат на оборону до 25 % ВВП 2025 року з перерозподілом 5 % ВВП на соціальні програми, зокрема підтримку внутрішньо переміщених осіб і пенсіонерів, а також модернізацію армії за рахунок 2 % ВВП на нові оборонні технології. Соціальні ініціативи охоплюватимуть розширення програм перекваліфікації для 30 тис. осіб і забезпечення субсидій на житло для 20 тис. сімей 2026 року.

У базовому сценарії стратегія зосереджується на утриманні зовнішнього боргу на рівні 134,1 млрд дол. США 2025 року з розробкою плану його реструктуризації до 2029 року. Макрофінансова допомога становитиме 5,5 млрд дол. США 2025 року з поступовим зростанням до 7 млрд дол. США 2027 року завдяки продовженню програм МВФ і ЄС. Для зменшення бюджетного дефіциту до 14 % 2026 року планується скорочення неефективних витрат на 1,5 % ВВП і підвищення акцизів на енергоносії, що дасть змогу підвищити дохідну частину бюджету. Економічна підтримка передбачає створення 30 тис. робочих місць у відновлюваних галузях, як-от будівництво та енергетика, до 2027 року. У воєнній сфері витрати на оборону знижуватимуться до 28 % 2026 року з акцентом на підтримку діючих військових операцій (70 % бюджету оборони) та модернізацію (30 %). Соціальні ініціативи охоплюватимуть підтримку 15 тис. сімей через субсидії на житло та програми перекваліфікації для 20 тис. осіб, що сприятиме стабілізації соціального середовища.

У песимістичному сценарії основна увага приділяється контролю зовнішнього боргу на рівні 140 млрд дол. США 2025 року з підготовкою до можливого дефолту через переговори з кредиторами. Макрофінансова допомога буде мінімальною – 2 млрд дол. США 2025 року з поступовим зростанням до 3 млрд дол. США 2027 року. Бюджетний дефіцит утримуватиметься на рівні 20 % із введенням надзвичайних податків, зокрема додаткового 1 % на доходи фізичних осіб, для покриття витрат. Економічна підтримка зосереджуватиметься на створенні 10 тис. робочих місць у кризових секторах, як-от торгівля та послуги, до 2027 року. У воєнній сфері витрати на оборону залишатимуться на рівні 35 % із пріоритетом на оборону ключових територій (80 % бюджету) та мінімальною модернізацією (20 %). Соціальні ініціативи будуть обмеженими, включно із підтримкою 5 тис. сімей через субсидії та програмами перекваліфікації для 10 тис. осіб, що відображає складність забезпечення соціальної стабільності в умовах стагнації.

Довгострокові стратегічні заходи (2028–2030 рр.). У рамках оптимістичного сценарію економічне зростання забезпечуватиметься через значні інвестиції в інфраструктуру щодо обсягу 20 млрд дол. США до 2030 року, зокрема реконструкцію доріг, мостів і енергомереж на 10 млрд дол. США та розвиток морських портів на 5 млрд дол.

США. Диверсифікація експорту спрямована на збільшення частки високотехнологічної продукції до 15 % загального обсягу експорту до 2030 року з акцентом на європейські ринки. Зниження безробіття до 10 % досягатиметься через створення 100 тис. нових робочих місць, а інфляція стабілізуватиметься на рівні 3 % завдяки послідовній монетарній політиці Національного банку України. Фінансова стійкість підтримуватиметься стабілізацією зовнішнього боргу на рівні 125 млрд дол. США через рефінансування та залучення 12 млрд дол. США прямих іноземних інвестицій щорічно. Розвиток фондового ринку дасть змогу залучити додаткові 5 млрд дол. США до 2030 року. Соціальна стабільність забезпечуватиметься розширенням соціальних програм на 5 % ВВП, зокрема в освіті, охороні здоров'я та пенсійному забезпеченні, а також наданням житла для 50 тис. сімей.

У базовому сценарії економічне зростання базуватиметься на інвестиціях в інфраструктуру щодо обсягу 10 млрд дол. США, зокрема реконструкції енергетичного сектору на 6 млрд дол. США та доріг на 4 млрд дол. США. Розвиток агропромислового комплексу сприятиме збільшенню експорту до 10 млрд дол. США щорічно. Зниження безробіття до 12–14 % досягатиметься через створення 70 тис. робочих місць, а інфляція утримуватиметься на рівні 4–5 %. Фінансова стійкість підтримуватиметься реструктуризацією зовнішнього боргу до 135 млрд дол. США 2029 року, залученням 7 млрд дол. США макрофінансової допомоги щорічно та 5 млрд дол. США інвестицій. Соціальна стабільність забезпечуватиметься підтримкою соціальних програм на 3 % ВВП, зокрема освітою для 30 тис. осіб і субсидіями для 20 тис. сімей.

У песимістичному сценарії економічне зростання обмежуватиметься інвестиціями в 5 млрд дол. США, спрямованими на реконструкцію критичної інфраструктури. Фокус робитиметься на виживання секторів, як-от аграрний і торгівля, з експортом на рівні 5 млрд дол. США. Зниження безробіття до 16–18 % відбуватиметься через створення 40 тис. робочих місць, а інфляція коливатиметься в межах 6–8 %. Фінансова стійкість підтримуватиметься контролем зовнішнього боргу на рівні 150 млрд дол. США із підготовкою до часткової реструктуризації, залученням 3 млрд дол. США допомоги та 2 млрд дол. США інвестицій. Соціальна стабільність забезпечуватиметься мінімальними програмами на 2 % ВВП, включно із підтримкою 10 тис. сімей та освітою для 15 тис. осіб.

Реалізація стратегії потребує створення Ради економічної безпеки при Кабінеті Міністрів України, яка координуватиме дії урядових структур, бізнесу та міжнародних партнерів. Щорічні звіти міститимуть оцінювання ВВП рівня зовнішнього боргу, бюджетного дефіциту, безробіття та інфляції, що дасть змогу своєчасно коригувати плани. Міжнародна співпраця з Європейським Союзом, НАТО та МВФ стане важливим чинником для залучення фінансових ресурсів і технологій, а також для інтеграції України в європейський економічний простір.

Отже, розроблена стратегія забезпечує гнучкість для адаптації до різних сценаріїв розвитку. Успіх її реалізації залежатиме від стабільної міжнародної підтримки, внутрішньої економічної дисципліни та здатності адаптуватися до змін. Найвищий пріоритет відводиться реструктуризації зовнішнього боргу та залученню прямих іноземних інвестицій, що стане основою для сталого економічного зростання та соціальної стабільності в Україні.

Наукові результати проведеного дослідження впливу макрофінансування на забезпечення фінансової безпеки України в умовах військового стану дають змогу зробити ряд важливих висновків.

1. Аналіз впливу макрофінансування на фінансову безпеку України в умовах воєнного стану, що розпочався з 2014 року і посилюється з 24 лютого 2022 року, підкреслює його ключову роль у стабілізації економіки під час конфлікту з Росією. Фінансова безпека як основа національної фінансової стійкості страждає від руйнувань інфраструктури, втрат ВВП та інфляційного тиску, що змушує країну покладатися на міжнародну підтримку від ЄС, США, Канади та МВФ. Ця допомога, включно із грантами, пільговими кредитами й технічною підтримкою, дозволяє уникати дефолту, фінансувати оборону та підтримувати соціальну сферу, але її тимчасовий характер і залежність від зовнішніх ресурсів викликають занепокоєння. Дослідження показує, що ефективність макрофінансування залежить від адаптації механізмів до воєнного контексту, запобігання корупції та прозорого розподілу коштів. Роль партнерів, як-от MFA ЄС та Stand-By Arrangement МВФ, є визначальною, але надмірна орієнтація на боргове фінансування може стати тягарем для майбутніх поколінь. Внутрішні процеси, зокрема дисбаланс між воєнними й цивільними витратами, вимагають

оптимізації ресурсів і реформ інституцій. Перспективи повоєнного відновлення залежать від інтеграції грантів, інвестицій і реструктуризації боргу в національну стратегію. Дослідження пропонує практичні рішення для економічної стійкості, стаючи частиною стратегії виживання та розвитку України.

2. Аналіз стану макрофінансування економіки України з 2013 року до першого півріччя 2025 року відображає перехід від стабільності до критичної залежності від зовнішньої підтримки після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року. Спочатку зовнішній борг становив 37,5 млрд дол. США, а дефіцит – 4,5 % ВВП, але до 2025 року борг зріс до 134,1 млрд дол. США, а дефіцит сягнув 20,4 % 2023 року, відображаючи масові витрати на оборону (до 40 %) та економічні втрати в 500 млрд дол. США. Макрофінансова допомога зросла з 4,5 млрд дол. США 2014 року до 23,2 млрд дол. США 2023 року із значним внеском МВФ (9,2 млрд дол. США) та ЄС, стабілізувавши резерви НБУ з 17 млрд дол. США 2022 року до 38 млрд дол. США 2025 року. ВВП рекордно скоротився на 29,1 % 2022 року, але частково відновився до 3 % 2024 року, хоча девальвація гривні з 28 до 41 за долар підвищила імпортні витрати. Позитивним є уникнення дефолту та підтримка обороноспроможності, але зростання боргу до 90 % ВВП і скорочення соціальних витрат (з 50 % 2021 р. до 30 % 2023 р.) загрожують повоєнному відновленню. Рекомендації охоплюють реформи податкової бази, оптимізацію витрат і диверсифікацію економіки, щоб зменшити залежність від допомоги, яка може скоротитися до 5,5 млрд дол. США 2025 року.

3. Моделювання впливу макрофінансування на фінансову безпеку України в умовах воєнного стану базується на багатofакторній регресійній моделі, що оцінює ВВП як функцію зовнішнього боргу, бюджетного дефіциту, макрофінансової допомоги та витрат на оборону за період 2013–2025 років. ВВП коливався від 183,3 млрд дол. США 2013 року до 191 млрд дол. США 2024 року з прогнозом 200 млрд дол. США 2025 року, тоді як борг зріс із 37,5 млрд до 134,1 млрд дол. США, а дефіцит сягнув 20,4 % 2023 року. Нелінійна степенева модель пояснює 67 % варіації ВВП, показуючи, що 1 % зростання боргу підвищує ВВП на 1,07 %, допомоги – на 0,27 %, а дефіцит і витрати на оборону знижують його на 0,28 % і 0,12 %, відповідно. Порівняння

фактичного та розрахункового ВВП виявляє відхилення від –33,43 % 2016 року до +22,38 % 2014 року, що вказує на складність прогнозування. Допомога в 23 млрд дол. США 2022 року стабілізувала резерви НБУ, але витрати на оборону (до 40 % 2023 р.) і девальвація гривні (з 28 до 41 за долар) створюють ризики. Модель підкреслює важливість підтримки для економічного зростання та потребу в реформах для реструктуризації боргу, слугуючи основою для стратегічних рішень.

4. Стратегія забезпечення фінансової безпеки України на 2025–2030 роки, розроблена на основі сценарного аналізу з використанням результатів багатофакторного моделювання, адаптується до воєнного й повоєнного стану після повномасштабного вторгнення. З базовими даними 2025 року (борг – 134,1 млрд дол. США, дефіцит – 15,0 %, допомога – 5,5 млрд дол. США, витрати на оборону – 30,0 %) прогнозується ВВП 194,0 млрд дол. США. Базовий сценарій (припинення війни 2026 року) передбачає ВВП 220 млрд дол. США 2030 року в разі допомоги 7 млрд дол. США; оптимістичний (мир 2025 року) – 250 млрд дол. США щодо допомоги 12 млрд дол. США; песимістичний (війна до 2028 року) – 160 млрд дол. США щодо допомоги 3 млрд дол. США. Стратегія базується на принципах стабільності, зростання через інвестиції в агро- та ІТ-сектори, соціальної підтримки та інтеграції з ЄС. Короткострокові заходи (2025–2027) містять реструктуризацію боргу та створення до 50 тис. робочих місць, довгострокові (2028–2030) – інвестиції до 20 млрд дол. США в інфраструктуру та зниження безробіття до 10 %. Успіх стратегії залежить від міжнародної підтримки, внутрішньої дисципліни й адаптивності. Пріоритет віддається реструктуризації боргу та залученню інвестицій, що стане основою для сталого зростання. Ця стратегія забезпечує основу для переходу від виживання в умовах війни до процвітання в повоєнний період, враховуючи невизначеність і різноманітні сценарії розвитку.